

Vilniaus universitetas

Istorijos fakultetas

Archeologijos katedra

Švitrigaila Lisis

Archeologijos studijų programa

Bakalauro darbas

Vilniaus puodų degimo krosnys archeologiniais duomenimis

Pottery kilns in Vilnius according to the archaeological data

Darbo vadovas: Prof. Dr. Albinas Kuncevičius

Vilnius 2019

Turinys

Įvadas	3
Puodžių dirbtuvių Vilniuje pasiskirstymo technologinės ir istorinės aplinkybės	5
Archeologiniai tyrinėjimai Vilniuje	10
Archeologiniai tyrinėjimai Subačiaus gatvė Nr. 11 sklype	11
Archeologiniai tyrinėjimai Klaipėdos gatvė Nr. 7A sklype	16
Archeologiniai tyrinėjimai Klaipėdos gatvė Nr. 7B sklype	18
Archeologiniai tyrinėjimai Užupio g. Nr. 10/ Malūnų g. Nr. 2	19
Archeologiniai tyrinėjimai Malūnų g. Nr. 4 sklype.....	20
Archeologiniai tyrinėjimai Malūnų g. Nr. 6 sklype.....	23
Archeologiniai tyrinėjimai Malūnų g. Nr. 4, 6, 6A sklypuose	26
Archeologiniai tyrinėjimai Malūnų g. Nr. 4, 6 sklypuose	28
Archeologiniai tyrinėjimai Šv. Mykolo g. Nr. 8 sklype	31
Archeologiniai tyrinėjimai Vingrių g. Nr. 3A, 5A sklypuose	32
Išvados.....	34
Šaltinių sąrašas	35
Literatūra	36
Priedų sąrašas	38
Priedai.....	39
Summary	48

Ivadas

Lietuvos archeologinėje medžiagoje buitinė keramika sudaro didžiausiąją randamų radinių grupę, dažnai yra priskiriama masinei medžiagai. Buitinės keramikos radiniai dažnai padeda datuoti kultūrinius sluoksnius, tai pat identifikuoti kokios kultūros, žmonės gyvenę tiriamose teritorijose. Didžiausią laikotarpį Lietuvos archeologinėje medžiagoje apima žiesta keramika, bet tai pat nemažą laikotarpį prasidedantį XIV a. vidurio gotikine keramika - redukcinėje aplinkoje išdegta keramika iki pat XIX a. Ji leidžia pažinti viduramžių – istorinių laikų miestelėnų gyvenseną, atskleidžianti rinkos raidą bei jos tendencijas, gamybos technologijų pažangą bei to meto bendruomenių vartosenos įpročius. Kitaip sakant, amatininkų darbas bei jų produktai yra tiesioginis šaltinis norint suprasti tiriamo laikotarpio socioekonominę struktūrą. Tiesa, gamybos technologijų raidą bene labiausiai padeda suprasti ne tik pačių artefaktų, keramikos gaminių bei jų fragmentų suteikiama informacija, bet ir gamybos vietų, puodžių dirbtuvių vietos, puodų degimo krosnys. Gamybos vietos padeda atskleisti gamybai egzistavusius standartus, tai pat puodžiaus amato evoliuciją.

Vilniaus miesto keramikos raidai tirti skirtose studijose rastos puodų degimo krosnys dažnai gauna antraplanį vaidmenį, kadangi dažniausi studijų tyrimo objektai yra atskirų laikotarpių keramika ar atskirų indų gamybos raida (puodų, dubenų, lėkščių). Tai pat yra svarbu pabrėžti, kad terminas „puodų degimo krosnis“ nėra pakankamai tikslus, nors ir dažnai naudojamas archeologinių tyrimų ataskaitose bei publikacijose. Sunku šį terminą tiksliai naudoti apibūdinant puodžių dirbtuvėse randamoms krosnims, kadangi, jos nebuvo naudojamos vien puodų degimui, o veikiau naudotos visam spektrui gaminių kuriuos gamino būtent tose vietose dirbę puodžiai. Tai apima ne tik dažniausiai naudotus buitinės keramikos dirbinius – puodus, puodynes, lėkštės, dubenis bet kartais, jei puodžius buvo aukštų sugebėjimų – koklius. Taigi, tikslingiau būtų naudoti terminą „buitinės keramikos degimo krosnis“. Bet, dėl aiškumo sumetimų, siekiant, kad pateikiama medžiaga nenukryptų nuo šaltiniuose naudojamų sąvokų, dažniau bus naudojamas terminas „puodų degimo krosnys“.

Tyrimo objektas ir aktualumas

Šio tyrimo objektas yra puodžių dirbtuvių vietos Vilniuje rastos archeologinių tyrinėjimų metu. Ši tema yra aktuali, kadangi puodų degimo krosnims Vilniaus archeologiniais duomenimis kaip atskiram tyrimo objektui dar nėra sudaryta atskira studija, kurios pagrindinis tikslas būtų šių objektų aptarimas ir išskyrimas iš Vilniaus archeologinių objektų. Panašaus

pobūdžio atradimų santrauka jau yra parašyta Kauno miesto medžiagai.¹ Už suteiktą aktualią informaciją ir konsultaciją dėkoju archeologui Sauliui Sarcevičiui.

Darbo tikslas

Pagrindinis šio darbo tikslas yra nustatyti puodžių dirbtuvių lokalizaciją Vilniaus ir jo priemiesčių teritorijose remiantis archeologinių tyrimų medžiaga. Siekiant įgyvendinti šį tikslą išsikelti šie uždaviniai:

1. Nustatyti keramikos gamybai tinkamiausias zonas pagal istorinę medžiagą bei žinomas žaliavų gavybos vietas bei patikrinti ar tai atspindi archeologinėje medžiagoje.
2. Įvardinti bei aprašyti Vilniaus mieste vykusius archeologinius tyrimus, kuriuose buvo rastos puodų degimo krosnys.
3. Aptarti rastas puodų degimo krosnis bei rastą produkciją.
4. Nustatyti bendras rastų puodų degimo krosnių panaudojimo ir išlikimo tendencijas.

Darbo struktūra

Darbą sudaro įvadas ir 3 skyriai, pirmasis nagrinėjantis istorines bei technologines puodininkystės raidos bei gamybos vietų pasiskirstymo sąlygas. Antrasis aptariantis objektus kuriuose archeologinių tyrimų metu buvo aptiktos buvusių puodžių dirbtuvių vietos su puodų degimo krosnimis, apibendrinant kiekvieno objekto archeologinius tyrimus bei bendros visų archeologinių tyrimų išvados ir sąsajos su pirmajame skyriuje pateikta medžiaga. Paskutinis skyrius sudarantis bendrąsias tyrimo išvadas. Prie darbo pridedami Vilniaus teritorijos žemėlapiai su pažymėtomis žaliavų gavybos vietomis bei rastų puodų degimo krosnimis atspindys šių elementų koreliaciją.

¹ Balčiūnas D., Keramikos degimo krosnys Kaune XV-XVI a., Lietuvos archeologija, t.18, 1999, Vilnius, p. 205-220

Puodžių dirbtuvių Vilniuje pasiskirstymo technologinės ir istorinės aplinkybės

Pagal pastarųjų dešimtmečių Vilniaus miesto archeologinių tyrinėjimų mastus bei sukaupią archeologinę medžiagą, galima be abejonės teigti, kad nors ir buitinė keramika užima bene didžiausią dalį randamos materialinės kultūros, apie keramikos gamybos vietas žinoma gana nedaug, kadangi nėra rasta daug puodžių dirbtuvių. Surastų didžiąją dalimi išlikusių keramikos degimo krosnių kiekį galima suskaičiuoti ant vienos rankos pirštų. Tiesa, ne vien krosnis parodo puodžiaus dirbtuvių buvimo faktą. Plačiau apie tai bus aptarta kartu su archeologine medžiaga. Prieš pateikiant archeologinių tyrinėjimų metu surastus atradimus, svarbu jiems suteikti technologinį bei istorinį kontekstą, kuris paaiškintų būtent tokį iki šiol atrastų buitinės keramikos dirbtuvių pasiskirstymą.

Norint nustatyti galimas buvusių puodžių cechų buvimo vietas, fundamentalu yra remtis ne tik archeologine medžiaga, turimais istoriniais duomenimis, rašytiniais šaltiniais, net pagal kai kuriuos autorius – gatvių pavadinimais. Nemažiau yra aktualu žinoti svarbiausio gamybos komponento – žaliavų gavybos vietas. Vilniuje, pagal rašytiniuose dokumentuose minimas plytinių ir keramikos dirbtuvių susikongregavimo vietas ir geologų duomenis yra nustatyti 7 įvairaus dydžio molynai senamiestyje ar netoli jo, dešiniajame Neries upės krante: Baltupiai, Šnipiškės, Mantiškės, o kairiajame Neries krante – Užupis, Paplauja, Subačius (Molio kalnas), Molynės kalnas, Vingis,² tai pat teritorija šalia Bekešo kalno³ (*Žiūrėti priedą Nr. 1*).

Galima sakyti, kad visos nurodytos žaliavų gavybos vietos buvo labiau priemiesčių teritorijose nei pačiame mieste. Tai tai pat koreliuoja su faktu, kad manoma, jog miesto centre dirbę amatininkai XVI a. viduryje buvo išstumti į miesto pakraščius, o ankstyviausios Vilniuje puodžiaus dirbtuvės buvę senamiesčio pietiniame pakraštyje, Subačiaus gatvėje, namo nr. 11 teritorijoje, kurį galima tiesiogiai susieti su Subačiaus molynu. Šias puodžiaus dirbtuves datuoja XIV a. pabaiga – XV a. pradžia, taigi pagal tai būtų galima spręsti, kad puodžių dirbtuvės miesto pakraščiuose egzistavusios ir glaudusios prie tiesioginio medžiagų gamybai šaltinio dar prieš amatininkų išstūmimą iš senamiesčio⁴. Tai pat, pridėdant distancines sąsajas, Vilniaus tyrinėtojas V. Drėma teigia, kad iki pat XIX a. šioje miesto dalyje gyveno daugiausiai amatininkai⁵, o

²Vaitkevičius G., Puodininkystės profesionalizacija XIV-XVII a. Vilniuje, Miestų praeitis t.1, 2004, Vilnius, p. 175-276

³Kvizikevičius L., Sarcevičius S., 2004 m. tyrinėjimai Vilniuje, Malūnų gatvėje 4, Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2004 metais, 2005, Vilnius, p. 446

⁴Rackevičius G., Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai Vilniuje, XVI a. koklių rekonstrukcija, XVI a. koklių katalogas, 2012, Vilnius, 61 p.

⁵Drėma V., Dingęs Vilnius, 1991, Vilnius, p. 356

Subačių nuo Užupio skiria šiek tiek daugiau nei šeši šimtai metrų. Kitos šiame darbe aptariamos buitinės keramikos krosnių buvimo vietos taipogi dalijasi šia sąsaja.

Derėtų paminėti, kad pagal granulimetrinę molio sudėtį iš praeitame dešimtmetyje tirtų mėginių buvo nustatytas jau paminėtų Vilniaus molynų molio dispersiškumas, nuo kurio priklauso ar molis yra tinkamas keramikinių indų gamybai. Keramikinių indų gamybai tinkamas molis turi turėti >30% dispersiškumą, kas būtent rasta Subačiaus molyje. Kadangi Subačiaus molis pasiektas 3 metrų gylyje, po 2 metrų storio kultūriniu sluoksniu, galima teigti, kad šis molis buvo lengvai prieinamas⁶. Deja, šis molis nustatyta, kad turi žymų kvarco kiekį, kas tiesiogiai paveikia organinių medžiagų išdegimą iš žaliavų. Iš galimų molio gavybos vietų buitinės keramikos gamybai pagal technologinius parametrus galima pašalinti šias vietas: Užupį, Paplaują, Vingio ir Molynės kalną, pasak archeologo G. Vaitkevičiaus⁷. Tiesa, tyrėjas savo studijoje neaptarė teritorijos prie Bekešo kalno, tad jo molio savybių aptarti negalima, bet pagal archeologinę medžiagą galima spręsti, kad turbūt žaliavos šios vietos molio klotuose buvo pakankamos gamybai (archeologinių tyrimų medžiaga iš šios teritorijos aptariama Malūnų g. tyrimų poskiryje).

Žinoma, pagal jo atliktus Vilniaus molių technologinių parametrų tyrimus, sunku garantuoti, kad Molio kalno (Subačiaus) molis buvo visiškai tinkamas keramikos gamybai, bet pasak jo yra tikimybė, kad kokybiškiausios žaliavos jau gali būti išnaudotos, kas galėjo paveikti tyrimų rezultatus. Subačiaus molyno vietoje tai pat rasta ir statybinės keramikos degimo krosnis adresu Rasų g. 6⁸ datuojama XVIII-XIX a. pradžia (*Žiūrėti priedą nr. 2*). Kadangi statybinei keramikai buvo naudojamas prastesnės kokybės molis, galbūt tai lėmė vėlyvesnių statybinės keramikos dirbtuvių atsiradimą. Pagal tyrėjo pateiktus tyrimų rezultatus, pats tinkamiausias molis buitinei keramikai gaminti yra Baltupiuose-Šnipiškėse, deja, pagal šiuo metu turimus archeologinių tyrimų rezultatus, šiuose mikrorajonuose nėra aptikta buitinės keramikos gamybos vietų, taigi šis darbas lieka geografiškai apribotas kairiuoju Neries krantu. Taigi, iš galimų vietų kairiajame Neries krante atmetus Užupį, Paplaują, Molynės kalną ir Vingį kaip vietas turinčias žaliavas tinkančias tik statybinės keramikos gamybai, įtikinamiausia vieta išgauti molį puodžių darbui lieka Subačius⁹, bei Bekešo kalno teritorija ir tai iš dalies puikiai paaiškina rastų puodžių dirbtuvių koncentraciją. Vienas svarbus faktorius į kurį dėtų atkreipti dėmesį naudojant šiuos

⁶Vaitkevičius G., Puodininkystės profesionalizacija XIV-XVII a. Vilniuje, Miestų praeitis t.1, 2004, Vilnius, p. 175-276

⁷Ten pat.

⁸Poška T., Krosnis Vilniuje, Rasų gatvėje 6, Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2010 metais, 2011, Vilnius, p.451-453

⁹Vaitkevičius G., Puodininkystės profesionalizacija XIV-XVII a. Vilniuje, Miestų praeitis t.1, 2004, Vilnius, p. 185-190

Vilniaus molio vertinimus – Vilniuje molynai nėra pakankamai ištirti, trūksta geologinių tyrimų kad būtų molio ištekliai gerai ir išsamiai įvertinti, kadangi G.Vaitkevičiaus buvo tirti vizualiai labiausiai keramikos gamybai tikę mėginiai. Tai pat, kaip jau minėta, geriausi klodai jau galėjo būti išnaudoti tirtose vietose¹⁰.

Tai pat yra svarbu apibrėžti puodininkystės pradžią Lietuvoje. XIV a. pradėjo diferencijuotis amatai, padidėjo gamybos mastai dėl nusistovėjusių prekybinių santykių su kaimynais. Tai lėmė, kad pradėtos gaminti prekės rinkai¹¹. Tai pastūmėjo ir keramikos masinę gamybą ne vien miestiečių poreikiui ar konkrečiam užsakovui, kas spartino puodžiaus amato raidą. Pirmasis raidos etapas kurį yra svarbu išskirti yra gotikinės keramikos etapas prasidėjęs XIV a. viduryje, kurio medžiagoje atsispindi buitinės ir gamybinės kultūros vystimasis kurį galima sieti su miesto kultūra ir ekonomikos organizavimu. Pagal gamybos technologijas bei dirbinių bruožus galima išskirti du pagrindinius gotikinės keramikos vystymosi etapus – ankstyvąjį gotikinį ir gotikinį laikotarpius.

Ankstyvuoją gotikiniu laikotarpiu (XIV a. vidurys – XV a. pirmą pusę) puodininkystėje ir vartosenoje pradėjo formuotis naujos technologijos, gaminių formos/sandoros. Taip pat datuojamos ankstyviausios krosnys ar jų liekanos ne tik Vilniuje, bet ir Kaune¹². Kaip jau minėta, būtent šiuo laikotarpiu datuojama manoma puodininkystės vieta Subačiaus g. 11, kurios atliekų duobėje rasta didelė koncentracija gotikinės keramikos. Gotikiniu laikotarpiu kryptingai augo technologijų sudėtingumas bei indų specializacijos¹³.

Po gotikinės keramikos atėjo XV-XVI a. renesansinė keramika, įnešusi perversmą į keramikos gamybą, renesansinei gamybai įsigalėjus galima teigti, kad puodžiai pradėjo dirbti rinkai, o ne konkrečiam užsakovui. Kalbant apie renesansinę keramiką, dažnai išskiria renesansinė juostinė bei renesansinė žiesta keramika. Būtent su pastarąją galima susisieti puodžių dirbtuves Šv. Mykolo g. 8, kurioje gausiai rasta tokios keramikos.

XV a. už miesto centrinę dalį juosiančių gamtinių kliūčių žiedo pradėjo formuotis nauji apgyvendinimai, kitaip sakant – priemiesčiai¹⁴. Vienu ankstyviausiu laikomas Užupio priemiestis, kartu su juo galima išskirti ir Subačių. Subačiaus g. 21 rastas XIV a. sluoksnis parodo, kad tuo metu ten turėjo būti įsikūrusi gyvenvietė prie strateginio kelio vedančio į

¹⁰ Pokalbis su S.Sarcevičiumi, 2019-05-20 d.

¹¹ Katalynas K., Vilniaus plėtra XV-XVII a., 2006, Vilnius, p. 23

¹² Balčiūnas D., Keramikos degimo krosnys Kaune XV-XVI a., Lietuvos archeologija, t.18, 1999, Vilnius, p. 205-220

¹³ Vaitkevičius G., Puodininkystės profesionalizacija XIV-XVII a. Vilniuje, Miestų praeitis t.1, 2004, Vilnius, p. 198

¹⁴ Katalynas K., Vilniaus plėtra XV-XVII a., 2006, Vilnius, p.73

Polocką, Smolenską ir Maskvą¹⁵. Taigi, Vilniaus apgyvendinimas XV a. apėmė ir vietas, kurios buvo tiesioginiai puodžiams reikalingų žaliavų šaltiniai.

Nemažiau yra svarbi puodžiaus pareigų reikšmė. Puodžiaus reikšmė pagal lietuvių kalbos žodyną reiškia „puodų dirbėjas“¹⁶. Bet ar pagal istorinius duomenis galimam teigti, kad būtent tik puodus ir buitinę keramiką jie gaminę? Kiekvienas koklininkas buvo ir puodžius, tačiau ne kiekvienas puodžius galėjo būti ir koklininku, tai reikalavo didelio meistriškumo, pasak archeologo Gintauto Rackevičiaus¹⁷. Taigi, masinės koklių ar jų matricų radybos vietos gali rodyti ir buvusias puodžiaus dirbtuves. Archeologas savo parašytame „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai Vilniuje, XVIa. rekonstrukcija, XVIa. koklių katalogas“ pridėjo koklių gamybos vietų planą¹⁸ (*Žiūrėti priedą Nr. 3*). Tiesa, didžioji dalis su koklių gamyba susijusių vietų yra ties Lukiškių aikšte, Gedimino pr. kur rasta ne viena statybinės keramikos krosnis bei tai pat buvo netoli žaliavų gavybos vietos, Moliakalnio (Molynės kalno). Čia manomų puodžių dirbtuvių nerasta¹⁹. Apie puodžius gaminusius koklius tai pat pamini ir Rimvydas Čaplinskas²⁰. G. Rackevičius su koklių gamyba sieja šias žinomas puodžių dirbtuves – Malūnų gatvės, Šv. Mykolo gatvės namo nr. 8 teritorijoje, bei Subačiaus gatvės nr. 11 teritorijoje²¹.

Puodininkystė kaip amatas nereikalaujantis ypatingos įrangos, o žaliavos buvo lengvai prieinamos ir nemokamos, taigi amato įvaldymui nereikėjo skirti didelių investicijų ir tai lėmė, kad puodininkystė kaip amatas buvo viena iš paskutiniųjų atsiskyrusių nuo agrarinės sferos²². XIV a. pabaigoje – XVI a. antroje pusėje puodžiai nebuvo susibūrė į cechą, tai įvyko tik XVII a. Manoma, kad paprastai amatininkai gyvenę kompaktiškai, netoli tos pačios srities amatininkų, tą patį išduoda ir Vilniaus senieji gatvių pavadinimai: Odminių, Tymo, Kalvių, Puodžių, Dailidžių, Kepėjų, Stalių, Krakmolo²³. Puodžių dirbtuvės tai pat turėjusios paveldimumą, taigi, mirus puodžiui jo vaikai galėjo toliau laikyti dirbtuves, kas leido vienoms

¹⁵ Katalynas K., Vilniaus plėtra XV-XVII a., 2006, Vilnius, p.54

¹⁶ Lietuvių kalbos žodynas [<https://www.lietuviuzodynas.lt/zodynas/Puodzius>]

¹⁷ Rackevičius G., Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai Vilniuje, XVI a. koklių rekonstrukcija, XVI a. koklių katalogas, 2012, Vilnius, p.61

¹⁸ Rackevičius G., Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai Vilniuje, XVI a. koklių rekonstrukcija, XVI a. koklių katalogas, 2012, Vilnius, p.61

¹⁹ Rackevičius G., Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai Vilniuje, XVI a. koklių rekonstrukcija, XVI a. koklių katalogas, 2012, Vilnius, p.61-67

²⁰ Čaplinskas R., Vilniaus istorija: legendos ir tikrovė, 2010, Vilnius, p. 80

²¹ Rackevičius G., Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai Vilniuje, XVI a. koklių rekonstrukcija, XVI a. koklių katalogas, 2012, Vilnius, p.61

²² Vaitkevičius G., Puodininkystės profesionalizacija XIV-XVII a. Vilniuje, Miestų praeitis t.1, 2004, Vilnius, p. 178

²³ Čaplinskas R., Vilniaus istorija: legendos ir tikrovė, 2010, Vilnius, p. 63

dirbtuvėms gyvuoti ilgą laiką, kas galėtų prisidėti prie to, kodėl tiek mažai jų rasta. Tai pat R. Čaplinkas mini situaciją, kai puodžių cechas kurio produkcijos didelę dalį sudarę kokliai bandė išlaikyti turimą monopolį ir 1882 m. stengėsi uždaryti pirklio licenziją turėjusio bajoro N. Chrapovickio koklių įmonę.

Archeologiniai tyrinėjimai Vilniuje

Nors archeologiniai tyrinėjimai Vilniuje vykdomi bene šimtmetį, o profesionalūs tyrimai tai pat vykdomi ne vieną dešimtmetį, Vilniaus archeologinėje medžiagoje keramikos degimo krosnys nėra dažnai sutinkamas reiškinys. Daugiausia rastų krosnių esą buitinio panaudojimo – jaujos, džiovyklos ar šildymo. Tai pat ne viena statybinės keramikos krosnis rasta Gedimino prospekte ir Lukiškių aikštės apylinkėse²⁴. Visos Lietuvos archeologinių tyrinėjimų medžiagoje galima pastebėti, kad buitinės keramikos degimo krosnys iš tiesų sutinkamos retai. Kaune yra surastos 7 buitinės keramikos degimo krosnys²⁵, 1 krosnis Veisiejuose²⁶ ir 2 Trakuose²⁷.

Tik toks rastas kiek puodų degimo krosnių gali būti dėl keletos priežasčių: šios krosnys prasčiau išlieka ir buvo mažesnės nei pavyzdžiui, plytų degimo krosnys, jos buvo dažnai perstatomos, nes buvo mažiau patvarios nei didesnės, statybinės keramikos, krosnys. Tai pat, kai kurios krosnys buvo perstatomos į kitokio pobūdžio krosnis. Dar viena priežastis dėl ko jos yra retai randamos - amatininkai XVI a. viduryje buvo išstumti iš miesto centro dirbti į Vilniaus priemiesčius. Tačiau identifikuoti buvusią krosnies vietą ar jos paskirtį, prie kurios dirbdavo amatininkai, padeda netoliese esančios ūkinės duobės, kuriose atsidurdavo amatininko brokuoti gaminiai, puodai, puodynės, dubenys, lėkštės, dangteliai ir kiti molio masės gaminiai. Atsižvelgdami į rastus radinius, galime nustatyti pagal kokias technologijas jie buvo pagaminti, kokie jų yra bruožai ir pagal šiuos duomenis nuspręsti ar ūkinėje duobėje atsiradusios keramikos fragmentai ir brokas galėjo būti tų pačių amatininkų gaminiai ar vis dėl to vietoje jie atsiradę iš skirtingų dirbtuvių.

²⁴Šimėnas V., Strazdas D., Žvalgomieji tyrinėjimai Gedimino pr. tarp Jogailos ir A. Jakšto g., Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2004 metais, 2005, Vilnius p.255-261

Kvizikevičius L., Krosnys Gedimino prospekte 23, Vilniuje, Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2017 metais, 2018, Vilnius p.515-516

²⁵Balčiūnas D., Keramikos degimo krosnys Kaune XV-XVI a., Lietuvos archeologija, t.18, 1999, Vilnius, p. 205-220

²⁶Lisauskaitė B., Keramikos degimo krosnis Veisiejuose, Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2013 metais, 2014, Vilnius, p.431

²⁷Juškaitis V., Krosnių tyrimai Trakuose, Žaliosios g. 4, Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2007 metais, 2008, Vilnius, p. 471

Archeologiniai tyrinėjimai Subačiaus gatvė Nr. 11 sklype

Pirmieji tyrimai Subačiaus g. 11 vykdyti 1985-86 m archeologo V. Raškausko. Tyrimai vyko Subačiaus ir Strazdelio gatvių kampe, šalia išlikusios gynybinės sienos, miesto pusėje. Archeologinių tyrimų tikslas buvo nustatyti šios vietos užstatymo raidą. Tirtas apie 150 m² plotas. Viso buvo iškasti 4 plotai ir 2 šurfai²⁸.

Antrajame iš tirtųjų plotų, kurio dydis buvo 65 m², buvo rastas krosnies padas (*Žiūrėti priedą Nr. 4*)²⁹. Jis buvo stačiakampio formos, 94x70 cm dydžio. Pado vakariniame ir rytiniame kraštuose buvo išlikusios ant šono sudėtos plytos. Vakariniame krosnies pado gale išlikusios 7 plytos, o rytiniame 6. Plytos gelsvos spalvos su braukomis, jos buvo profiliuotos apdaužius. Plytų tarpe buvo rastas 30 cm molio su degėsiais intarpas. Po krosnies padu buvo rasta nemažai čerpių nuolaužų. Antrajame plote kvadratuose A-B 3-7 buvo aptiktas patalpos kontūras, kurios dydis buvo 3,60x1,65 m. Ši patalpa buvo užpildyta juosva žeme su joje esančiomis stambiomis griuvenomis. Šiame sluoksnyje pasitaikydavo sveikų plytų, taip pat pasitaikė nemažai keramikos fragmentų. Daugiausia indų šukių buvo plonesnių su stačiais ar kiek į išorę išrištais kakleliais, „B“ formos briaunomis. Indų peteliai pūsti ir ornamentuoti horizontaliais grioveliais. Rasta buitinė keramika turėjo vidinę ir išorinę puses glazūruotas. Glazūros spalva - žalia arba rusva. Radinius archeologas datavo XVI a. pabaiga – XVII a. viduriu. Šiame sluoksnyje buvo aptiktos ir žaliai glazūruotų lėkščių fragmentų.

Kiek giliau sluoksnyje kvadratuose A-B 5-6 skersai rastos patalpos atsidengė apgriuvusios krosnies dalis (*Žiūrėti priedą Nr. 5*)³⁰. Geriausiai išsilaikiusioje dalyje buvo jos ilgis 163 cm, plotis 105 cm, aukštis 80 cm. Krosnis buvo pastatyta ant akmenų grindinio. Akmenų dydžiai 25x22, 27x18, 24x23 cm. Krosnies apačioje buvo 75 cm ilgio ir apie 40 cm aukščio pakura su pusapvaliu skliautu, kuri buvo užgriuvusi apdegusiais akmenimis. Pakūros skliautas sumūrytas iš dviejų eilių galais klotų plytų. Ši krosnis buvo sumūryta iš plytų, keletas jų buvo su braukomis. Rišamoji medžiaga buvo molis. Šios krosnies paskirtis buvo neaiški, yra galimybė jog ji stovėjusi amatininko dirbtuvėse, anot archeologo V. Raškausko³¹. Tyrimų metu

²⁸ Raškauskas V., Gyvenamieji namai Vilniuje, Subačiaus g. Nr. 7, 9, 11, 13. žvalgomųjų archeologinių tyrimų ataskaita, 1987, Vilnius, Lietuvos istorijos instituto archyvas, f.1 b. 1441

²⁹ Ten pat.

³⁰ Ten pat.

³¹ Ten pat.

dar įsigilinus antrame plote buvo aptiktas pilkšvos žemės sluoksnis, kuriame buvo gausu XVII a. keramikos dirbinių. Žemiau buvusio sluoksnio atsidengė pilkos žemės sluoksnis su gausiais molio intarpais žemės sluoksnis. Jame vyravo XV a. keramikos dirbinių fragmentai.

Kasinėjant kvadratuose B-H 1-3 atsidengė apvalios formos, juosvos žemės duobė. Joje rastas didelis skaičius keramikos dalių. Ūkinės duobės plotas buvo 12 m², kuriame buvo rasta daugiau nei 2,5 tūkstančiai buitinės keramikos fragmentų. Didžiąją dalį radinių sudaro puodų fragmentai, ąsočių ir dubenių buvo rasta nedaug. Didelė dalis keramikos gaminių rastų ūkinėje duobėje yra vienodo profiliavimo, tai pat panašus jų aukštis bei skersmuo ir vienoda formavimo masė. Nemaža dalis indų buvo sutrūkusių bei puodai yra be naudojimo žymių. Taigi archeologas V. Raškauskas³² daro išvadą, jog rasti radiniai šioje duobėje leidžia teigti, kad šalia tirta ploto buvusi puodžiaus dirbtuvė ir nekokybiški bei sugadinti keramikiniai dirbiniai buvo metami į ūkinę duobę.

Detaliau Subačiaus g. 11 rastą ūkinę duobę tyrinėta tik 1995 m. archeologo V. Grišino³³. Tyrimų metu buvo tiksliai nustatytas V. Raškausko rastos duobės dydis, duobės ilgis P-Š kryptimi siekė apie 5,5 m, o plotis R-V kryptimi siekė apie 3,3 m. Vykdamas tyrimus paaiškėjo, jog vakarinis duobės pakraštys buvo sunaikintas XIX a. statybų metu. Anot V. Grišino duobė buvo užpilinėjama dviem etapais. Pirmiausiame buvo rastas užpylimas geltonu smėliu su nestorais pilkos žemės tarp sluoksniais. Šio sluoksnio viduryje aptiktas iki 25 cm storio pilkos žemės tarp sluoksnis. Sluoksnyje iki 0,5-0,9 m gylio buvo aptikta neglazūruotos keramikos fragmentų.

Užpilinėjant duobę antrą kartą joje susiformavo iki 45 cm storio pilkos, tamsiai pilkos spalvos žemės sluoksnis. Jame buvo rasta sudegusio medžio gabalai, smulkių plytų nuoskalų, žuvų žvynų, kiaušinių lukštų, akmenų, gyvūnų kaulų. Taip pat buvo rasta gausiai XV a. neglazūruotos keramikos dirbinių bei jų fragmentų, tai pat puodyninių koklių fragmentų.

Vakariniam ir rytiniam duobės pakraščiai buvo užpilti apdegusiu molio. Šio sluoksnio storis siekė 25 cm. Sluoksnyje aptikta daug buitinės keramikos fragmentų. Aukščiau molio sluoksnio buvo rastos medžio anglių sankaupos, kurių storis siekė 10 cm.

³²Ten pat.

³³Grišinas V., Vilniaus Šv. Dvasios stačiatikių vienuolyno namai Subačiaus g. 11. 1995 m. archeologinių tyrimų ataskaita. 1995, Vilnius. Lietuvos istorijos instituto archyvas, f.1. b. 2542

Aukščiau minėto sluoksnio, kvadratuose 1-3/H-1 atidengtas iš akmenų padarytas grindinys. Išpreparuoto grindinio dydis buvo 2,7x1,7 m. Jis klotas iš nuo 2x3 cm iki 32x30 cm dydžio akmenų. Kvadrato 3/H buvo rasta moneta ant grindinio paviršiaus. Tai XV amžiaus lietuviška sidabrinė moneta. Averse – Vytis, reverse – Gedimino stulpai. Kadangi buvo rasta ši moneta galima spręsti, jog šis grindinys buvo išgrįstas ne anksčiau nei XV amžiuje.

Taigi šie archeologiniai tyrimai parodė jog ši teritorija esanti šalia gynybinės sienos ir Subačiaus vartų buvo jau XV a. intensyviai apgyvendinta, dar likus šimtams metų iki gynybinės sienos statybos. Ūkinėje duobėje buvo aptiktas didelis kiekis keramikos, kuri datuojama XV a. Tai leidžia manyti, jog šioje teritorijoje ši keramika buvo ir gaminama. Atlikus duobės tyrimus paaiškėjo, kad ji nebuvo skirta tik techniniam brokui išmesti. Su keramika buvo aptikta degėsių, o tai leidžia spėti, kad keramika galėjo būti suversta į duobę sudegus šalia buvusiai puodžiaus dirbtuvei.

Kadangi 1995 m. tyrinėjant Subačiaus g. 11 ūkinę duobę pritrūko lėšų tyrimams jie buvo pratęsti 1996 m. archeologo S. Sarcevičiaus³⁴. Praeitų tyrimų metu buvo surinkta 30 keramikos pilnų dėžių ir anot archeologo V. Grišino joje buvo dar tiek pat. Taigi tiriant šią ūkinę duobę 1996 m., buvo ištirti šie pjūviai: kv. L-H 2/H-D 3 ir K 1-4.

Per vykdytus tyrimus 1995-1996 m. iš viso buvo surinkta apie 590 kg. keramikos puodų šukių, iš kurių apie 35% buvo redukcinėje aplinkoje išdegti puodai. Puodai datuojami XIV a. pabaiga - XV a. Paskaičiavus vidutinio puodo aukštis siekė 19 cm, o skersmuo 19,5 cm. Kartu su puodais buvo aptikta puodelių, ąsočių, dangtelių, stačiasienių indų bei „amforos“ tipo indų. Tačiau tik nedidelė dalis šių minėtų indų buvo puošti, o dažniausi puošybos elementai buvo ornamentai. Taipogi buvo rastas nedidelis kiekis puodyninių koklių su kryžmine anga šukių. Aptikti puodai savo technologija, profiliu, išmodeliavimu ir kitais paramentrais buvo labai panašūs vieni į kitus. Dėl šios priežasties galima manyti, jog šie radiniai iš ūkinės duobės priklausė vienai amatininko dirbtuvei, buvo pagaminti tų pačių asmenų. Duobėje aptikus ne tik gamybinio broko, o ir naudotų puodų, S. Sarcevičius ir V. Grišinas daro tą pačią išvadą jog šie keramikiniai dirbiniai pateko po gaisro, kuris sunaikino puodžiaus dirbtuvę. Anot S. Sarcevičiaus ši buitinė keramika buvo gaminami rinkai. Šią archeologo išvadą derėtų susieti su G. Vaitkevičiaus išskirtais ankstyvosios gotikos keramikos bruožais, kurie atskiria iki tol buvusią, ne rinkai skirtą keramiką nuo pardavimui skirtosios. Tai redukcinės aplinkos naudojimas puodų

³⁴Sarcevičius S., 1996 m. Vilniuje, Subačiaus gt. Nr. 11 vykdytų archeologinių tyrimų (ūkinės duobės preparavimo) ataskaita. 1996, Vilnius, Lietuvos istorijos instituto archyvas f.1. b. 2591

išdegimui, ryškesnis profiliavimas bei puošyba ornamentais³⁵. Būtent visi šie bruožai sutinkami Subačiaus g. 11 ūkinėje duobėje rastoje keramikoje. Tai patvirtina S. Sarcevičiaus prielaidą, kad šioje vietoje buvusių dirbtuvių gaminiai buvo skirti prekybai.

2002 metais Subačiaus g. 11 sklypą tyrinėjo archeologas A. Kavaliauskas³⁶. Archeologinių tyrimų metu buvo ištirti 3 plotai. Jų bendras plotas sudarė 414 m². Kultūrinis sluoksnis, kurio storis siekė 5,4 m, datuotas XIV a. pabaiga – XX a. Pirmajame ir antrajame plotuose buvo surastas Vilniaus miesto gynybinės sienos fragmentas, kurio ilgis siekė 13 m. Ištyrus visus plotus buvo aptikti 1058 vienetai radinių, kurių didžiąją dalį sudaro XIV a. pabaiga – XVII a. datuoti buitinės keramikos fragmentai, taip pat buvo aptikta XVII – XX a. monetų ir metalinių, stiklinių, kaulinių dirbinių bei jų likučių. Taigi šiuose tyrimuose nebuvo aptikta kas galėtų padėti gauti daugiau informacijos apie buvusią amatininko dirbtuvę.

Archeologiniai tyrinėjimai Vilniuje Subačiaus g. 11 sklype vykdyti keturis kartus. Jie vyko 1985-86, kuriems vadovavo V. Raškauskas, 1995 m. V. Grišinas, 1996 m. Saulius Sarcevičius ir 2002 m. A. Kavaliauskas. Pirmųjų tyrimų metu, kuriuos vykdė V. Raškauskas, buvo atidengtas krosnies padas bei kitos apgriuvusio krosnies dalis. Šių tyrimų metu taip pat buvo aptikta ūkinė duobė, kurioje buvo daug buitinės keramikos šukių bei gamybinio broko, kuris yra datuojamas XV a. Pirmųjų tyrimų metu rastoji ūkinė duobė nebuvo pilnai išpreparuota.

Taigi šios duobės preparavimo darbus pratęsė V. Grišinas 1995 m, kurių metu iš duobės buvo surinkta apie 30 dėžių keramikos. Archeologas pastebėjo, jog duobėje buvo ne tik gamybinio broko, bet ir nemažai naudotos keramikos kartu su degėsiais. Archeologas teigė, jog dalis šių radinių galėjo ten atsidurti po gaisro, kuris sunaikino buvusią puodžiaus dirbtuvę. Tačiau pritrūkus lėšų ūkinės duobės preparavimo darbai buvo nutraukti ir dalis duobės liko neištirta.

1996 m. S. Sarcevičius atnaujino ūkinės duobės preparavimo darbus ir juos pabaigė. Jų metu kartu sudėjus ir V. Grišino surinkta buitinę keramiką iš viso buvo surinkta apie 590 kg indų šukių. Apie trečdalis šių gaminių buvo išdegti redukciniėje aplinkoje. Puodai buvo datuojami XIV a. pabaiga – XV a. Tyrimų metu buvo aptiktas nedidelis kiekis puodyninių koklių šukių su kryžmine anga, kas gali sufleruoti, kad ten buvo gaminami ir kokliai. Tai pat buvo pastebėti jų profilio, struktūros, technologijos ir kitų parametrų panašumai tarpusavyje. Kadangi duobėje

³⁵Vaitkevičius G., Puodininkystės profesionalizacija XIV-XVII a. Vilniuje, Miestų praeitis t.1, 2004, Vilnius, p. 175-276

³⁶Kavaliauskas A., Archeologijos tyrimų, atliktų 2002 m Vilniuje, Subačiaus g. Nr. 11, ataskaita, I dalis, 2003, Vilnius, Lietuvos istorijos instituto archyvas, f. 1. b. 4053

buvo aptikta ne tik gamybinio broko, o ir naudotos keramikos, tai kaip ir V. Grišinas, S. Sarcevičius daro prielaidą, jog ši keramika duobėje galėjo atsidurti po kažkokio gaisro, kuris sunaikino puodžiaus dirbtuvę. Taip pat buvo pastebėta, jog radiniai buvo pagaminti rinkai. Anot S. Sarcevičiaus, tuo metu kai šioje vietoje veikė puodžiaus dirbtuvė, Vilniuje jau galėjusi egzistuoti specializacija tarp puodžių.

Visi šie tyrėjai pastebėjo, jog buitinė keramika, kuri atsidūrė šioje ūkinėje duobėje, buvo iš vienos puodžiaus dirbtuvės. V. Raškauskas radęs krosnies padą bei kitos krosnies likučius manė, jog atsižvelgiant į duobės turinį galima spręsti, kad tai galėjo būti puodų degimo krosnys. V. Grišinas ir S. Sarcevičius radę ne tik gamybinio broko, bet ir naudotos keramikos padarė išvadą, jog ji čia atsirado po gaisro, kuris sunaikino puodžiaus dirbtuves.

Archeologiniai tyrinėjimai Klaipėdos gatvė Nr . 7A sklype

Archeologė V. Kliugaitė archeologinius tyrimus sklype adresu Klaipėdos g. 7A, su pertraukomis vykdė nuo 2003 m. iki 2011 m.³⁷ Klaipėdos g. 7A sklypas yra dalis Vilniaus senamiesčio, esanti tarp Trakų, Vilniaus bei Pylimo gatvių. Kvartalas Nr. 28 kuriam priklauso Klaipėdos gatvė buvo prie vienos seniausių miesto gatvių, Trakų kelio, esančio šalia miesto gynybinės sienos, iš vidinės jos pusės. Pagal istorinius šaltinius XVI a. kvartalas buvo užstatytas mediniais namais. Tyrimai šiame sklype atlikti ne kartą, pradedant 2003 m. sklype vykdyti žvalgomieji tyrimai, šurfuose aptiktas nuo 1,8 m iki 3,86 m storio kultūrinis sluoksnis, datuojamas XV – XX a. Iš sluoksnio galima spręsti, kad jau XV a. sklypas buvo apgyvendintas ir vėliau intensyviai naudotas. Vakarinėje sklypo pusėje jį riboja gynybinės sienos liekanos.

2007 m. sklype pradėti detalieji archeologiniai tyrimai, ištirta pietinė sklypo dalis apimanti 850 m², čia tai pat aptiktas 1,7 – 2,4 m storio kultūrinis sluoksnis, datuojamas XV-XX a. Rasta daug buitinės keramikos, koklių bei kitų buityje naudotų daiktų radinių (pypkės, peiliai, odinio apavo liekanos). Ištirtame plote atidengti įvairių laikotarpių pastatų pamatai, datuojami XVII-XXa. I pusę, tai pat aptiktos 5 krosnių liekanos³⁸.

2011 m. detalieji tyrimai pratęsti. Pirmiausia buvo atidengta iš lauko riedulių mūrytos pailgo stačiakampio formos krosnies, archeologės sutartinai įvardijamos K-1 liekanos. Krosnis pasak tyrėjų, gamybinė, šildymo arba džiovyklos. Ši krosnis buvo perstatyta tris kartus, tyrimų metu nustatyta, kad krosnis pastatyta dar toje vietoje esant puodžiaus krosnies liekanoms, šią krosnį tyrėja sąlyginai įvardijo K-2 (*Žiūrėti priedą Nr. 6*)³⁹. Puodžiaus krosnis buvo sumontuota iš gamybinių atliekų, puodyninių koklių broko ir buvo nuardyta virš jos įrengiant vėlyvesnę krosnį.

Puodžiaus krosnis, pasak tyrėjų⁴⁰, buvo be kamino, jos viršuje galėjo būti tiesiog susiaurėjusio krosnies kupolo anga, pro šią angą krosnis galėjo būti ir pakraunama. Puodžiai čia gaminę buitinę keramiką, daugiausia puodyninius koklius, kurių broko neįprastai didelis kiekis rastas artimoje krosnies aplinkoje. Manoma, kad puodyniniai kokliai buvo išdegti ne tik rastoje krosnyje, bet netoliese galėjo būti dar kelios analogiškos krosnys. Džiovyklos (K-1) ir puodžiaus

³⁷ Kliugaitė V., Pranckėnaitė E., Zalepūgienė A., Tyrinėjimai Vilniuje, Klaipėdos gatvėje 7A, Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2011 metais, 2012, Vilnius, p. 557-567

³⁸ Ten pat.

³⁹ Ten pat.

⁴⁰ Ten pat.

krosnys eksploatuotos ilgą laiką, ne kartą perstatinės. Šių tyrimų padaryti atradimai padeda Klaipėdos gatvės 7A sklypą priskirti prie gamybinių Vilniaus zonų (kaip pavyzdžiui: Šnipiškių, Malūnų, Šv. Mykolo g. ir Lukiškių priemiesčio.) Puodžiaus krosnis iš šio sklypo buvo sutvirtinta ir iškelta į „Krosnių parko“ teritoriją kartu su krosnimi K-1⁴¹.

⁴¹ Ten pat.

Archeologiniai tyrinėjimai Klaipėdos gatvė Nr. 7B sklype

Archeologas T. Poška Klaipėdos g. 7 B sklype archeologinius detaliuosius tyrimus atliko 2011-2012 m. Jų metu buvo ištirtas bendras 1106 m² dydžio plotas⁴². Tyrimų pradžioje buvo iškasti trys šurfai. Juos ištyrūs paaiškėjo, kad kultūrinis sluoksnis šioje vietoje siekia iki 3,5 m. Atidengus apačioje esantį kultūrinio sluoksnio horizontą 3 – 3,2 m gylyje jis buvo datuojamas XV-XVI a. riba.

Vėliau buvo tiriami penki plotai. Jų tyrimų išsiskyrė keturi kultūrinio sluoksnio horizontai. Pirmasis buvo maišytas susiformavęs XIX a. pabaigoje – XX a. Antrajame horizonte buvo aptikta didelis kiekis griuvenų, tai buvo įvairiu laikotapiu datuotinos plytos bei čerpių nuolaužos. Šis sluoksnis datuojamas XVII pabaiga – XVIII a. Taip pat jame buvo aptikta buitinės keramikos bei koklių ir individualių radinių kurie datuojami XV – XVIII a.⁴³. Žemiau šio horizonto buvo aptikta pastatų, grindinių ir kitų struktūrų fragmentų. Didelis kiekis rastas koklių, buitinės keramikos, individualių radinių, kurie datuojami XV – XVII a. Keramikos išdegimo krosnies buvo aptikta tik pakuros ir kaitinimo kameros dalys (*Žiūrėti priedą Nr. 7*). Ji datuojama XVI a. Paskutiniame kultūrinio sluoksnio horizonte, kuris pasibaigia ties žemiu buvo aptikta ūkinės duobės ir medinio pastato fragmentai. Šis sluoksnis datuojamas XVI a.

Atlikus archeologinius tyrimus buvo surasta apie 5400 vienetų radinių. Didžiąją jų dalį sudarė XV- XVIII datuojama buitinė keramika. Indų fragmentai, kurie buvo rasti duobėse buvo datuojami XIV pabaiga – XV a. Taip pat nemažai buvo aptikta dubeninių, puodyninių bei plokštinių koklių. Daugiausiai jų buvo dengti žalia glazūra, kurie buvo puošti augaliniu motyvu, tačiau pasitaikė koklių, kurie buvo puošti herbais. Iš viso aptikta virš 500 individualių radinių. Ypatingesni jų buvo skiltuvas datuotinas XVa., žaidimo kamuoliai, peilio geležtė su įkaltais ženklais, papuošalai, molinės liejimo formų nuolaužos bei aptikta peilių, replių ir visokių kitų buities darbui skirtų įrankių. Taip pat buvo rasta arbaletų strėlių antgaliu, kurie datuojami XV-XVI a.

Anot archeologo T. Poškos⁴⁴ iš aptiktų radinių ir konstrukcijų fragmentų galima teigti, kad šioje teritorijoje buvo įsikūrę amatininkai XVI-XVII a. Čia galėjo būti įsikūrę amatininkai, kurie dirbo kaulo apdirbimo, puodininkystės bei metalo apdirbimo srityse.

⁴² Poška T., Klaipėdos gatvė 7B, Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2011 metais, 2012, Vilnius, p. 504-508

⁴³ Ten pat.

⁴⁴ Ten pat.

Archeologiniai tyrinėjimai Užupio g. Nr. 10/ Malūnų g. Nr. 2

Šiame sklype pirmieji tyrimai vyko 2001 m. Juos atliko archeologas E. Butėnas⁴⁵. Tai buvo žvalgomieji tyrimai, kurių metu buvo iškasti keturi šurfai. Jų bendras plotas sudarė 24 m². Buvo aptiktas nuo 2,6 iki 3,4 m storio kultūrinis sluoksnis, kuris datuotinas XV-XX a. Šurfuose rasta 500 vienetų radinių. Juos sudarė statybinės ir buitinės keramikos fragmentai, taip pat buvo aptikta odos atraižų, metalo liejimo formų. Taip pat tyrinėjant šį sklypą buvo aptikti ir statinių fragmentai. Anot tyrėjo E. Butėno remiantis statinių liekanomis bei radiniais teigiama, kad sklypo urbanizacija vyko XV-XVI a ir netoli veikė liejimo dirbtuvės. Šių tyrimų metu keramikos degimo krosnių fragmentų nebuvo rasta.

2002 m Užupio g. Nr. 10/Malūnų Nr. 2 vyko detalieji archeologiniai tyrinėjimai⁴⁶. Juos taip pat atliko E. Butėnas. Tirtas plotas buvo pietvakarinėje sklypo dalyje, pastato viduje (*Žiūrėti priedą Nr. 8*). Bendras tyrimų vietos plotas buvo 130 m². Tik vakarinėje ploto dalyje buvo aptiktas nesuardytas kultūrinis sluoksnis, kurio storis siekė 1,7 m. Jis datuotinas XV-XVII a. Iki 1,5 m storio rytinėje ploto dalyje rastas permaišytas kultūrinis sluoksnis, kuris datuojamas XVI-XIX a.

Ploto vakarinėje dalyje buvo rastos dviejų grindinių liekanos datuojamos XVI a. viduriu – antrąja puse. Šalia aptiktos tuo pačiu laikotarpiu datuojamas pamatas iš lauko akmenų, kurie buvo rišti kalkių skiediniu. Prie pat šio pamato buvo aptikta to pačio laikotarpio keramikos degimo krosnis, kurios buvo išlikęs tik padas.

Iš viso rasta virš 2000 vienetų radinių. Didžiąją dalį sudarė XVI a. viduriu ir XVII a. datuotinių plokštinių bei puodyninių koklių gamybinio broko. Kadangi tik mažą dalį sudarė XVa. datuojama buitinė keramika, negalima teigti, jog rastoje krosnyje buvo išdegami indai. Tačiau archeologiniai tyrimai rodo, kad šio sklypo urbanizacija vyksta tuo pačiu metu, kaip ir Malūnų g. Nr. 4, 6 XV-XVI a. Taigi galima manyti, kad šis sklypas, taip pat galėjo priklausyti tiems patiems amatininkams, kurie buvo įsikūrę gretimame sklype.

⁴⁵ Butėnas E., Žvalgomieji archeologiniai tyrinėjimai Vilniuje, Užupio g. Nr. 10/Malūnų g. Nr. 2, Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2001 metais, 2002, Vilnius, p. 178-180

⁴⁶ Butėnas E., Archeologiniai tyrinėjimai Vilniuje, Užupio g. Nr. 10/Malūnų g. Nr. 2, Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2002 metais, 2003, Vilnius p. 180-182

Archeologiniai tyrinėjimai Malūnų g. Nr. 4 sklype

Pirmieji tyrimai Malūnų g. 4 vyko 2004 metais. Šią vietą tyrė archeologai L.Kvizikevičius ir S. Sarcevičius⁴⁷. Sklype buvo ištirtos trys perkastos, kurių bendras plotas siekė 402 m². Pirmo ploto centrinėje dalyje buvo rasta stačiakampio formos keramikos dirbinių išdegimo krosnies liekanos (*Žiūrėti priedą Nr. 9*). Ji buvo 8 m ilgio orientuota rytų – vakarų kryptimi ir 3 m pločio šiaurės – pietų kryptimi. Krosnies sienos mūrytos iš XVI a. būdingų raudonos spalvos plytų ir akmenų, rištų moliiu. Tyrimų metu buvo atkasta išdegimo kamera kartu su sugriuvusių arkų liekanomis ir pakura. Vidinės krosnies sienos stipriai pažeista, plytos suskilusios nuo didelės temperatūros. Aplink krosnį ir jos viduje buvo rasta daug įvairios paskirties buitinės ir statybinės keramikos liekanų. Tyrimų metu buvo nustatyta, kad ši krosnis buvo naudojama nuo XVI a. 4 ketvirčio iki XVII a. vidurio ir buvo apleista apie 1655 m.

Tiriant antrą plotą žemiau buvusio žemės paviršiaus, 40-50 cm gylyje buvo atidengtos dviejų mūrinių pastatų pamatų liekanos. Sklype rastos vėlyvai datuojamos (XVIII a. pabaiga – XX a. viduriu) mūrinio pastato pusrūsio sienos. Žemiau šių minėtų konstrukcijų apie 12 m² plote buvo atidengtos keturios smarkiai apardytų keramikos dirbinių išdegimo krosnių liekanos, kurios datuojamos XVII a. antrąja puse – XVII a. pabaiga. Šiose keturiuose krosnyse buvo išdegamos buitinės ir statybinės keramikos dirbiniai. Tik vienos krosnies dalis buvo daugiau atidengta. Tai buvo apie 1 m skersmens apvalios formos degimo kamera (*Žiūrėti priedą Nr. 10*).

Per tyrimus buvo aptikta virš keturių tūkstančių radinių, kurie datuojami XV-XX a. Iš jų daugiausia buvo rasta XVI a. ketvirto ketvirčio – XVII a. pabaigos ir kiek vėlesnio laikotarpio keramikos fragmentų, tarp kurių daugiausiai sudarė gamybinis brokas. Atlikus tyrimus buvo nustatyta, kad šiose dirbtuvėse buvo gaminama keturiolika indų rūšių: rasta puodų (2559 vienetai), lėkščių (118 vienetai), dubenų (79 vienetai), keptuvių (50 vienetai), puodelių (35 vienetai), ąsočių (34 vienetai), puodynų (25 vienetai), taupyklių (16 vienetai), vazelių (8 vienetai), dangtelių (6 vienetai), bokalų (4 vienetai), dubenėlių (3 vienetai), gertuvių (2 vienetai), indelių (2 vienetai). Taipogi buvo rasta ir statybinės keramikos gaminių. Plokštinių koklių buvo aptikta 869 vienetai, dubeninių – 75 vienetai. Anot L. Kvizikevičiaus ir S. Sarcevičiaus⁴⁸ iš puošybos elementų, dydžio bei glazūros galima sakyti, kad šie radiniai priklauso XVI a. ketvirto ketvirčio – XVII a. pirmosios pusės laikotarpiui. Taip pat buvo aptikti metalo, kaulo, stiklo bei

⁴⁷ Kvizikevičius L., Sarcevičius S., 2004 m. tyrinėjimai Vilniuje, Malūnų gatvėje 4, Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2010 metais, 2011, Vilnius, p. 445-448

⁴⁸ Ten pat.

molio dirbinių. Jie sudarė 142 vienetus. Sprendžiant iš numizmatinių radinių galima spręsti apie šių dirbtuvių raidos chronologiją. Buvo aptikta 115 vienetų XVII a. antrosios pusės – XX a. antrosios pusės monetų ir 4 vienetai XVII – XIX a. plombų. Taip pat buvo rastas vienas strėlės antgalis, kuris datuojamas XV a. pirmąją pusę.

Atlikus archeologinius tyrinėjimus Malūnų g. 4 sklype⁴⁹, galima manyti, kad jame nuo XVI a. pabaigos veikė 5,67 m² darbinio ploto kameros, stačiakampio formos, keramikinių dirbinių išdegimo krosnis. Tuo pačiu laikotarpiu čia stovėjo ir kitų statinių. Netoli būta nedidelių medinių pastatų, kurie buvo skirti puodžių produkcijos laikymui bei broko utilizavimui. Kiek vėliau, apie XVII a. vidurį, čia atsirado pusiau mūrinis ar mūrinis pastatas. Atidengtoje krosnyje buvo gaminama buitinė bei statybinė keramika. Iš aptiktų radinių galima teigti, kad šioje keramikos degimo krosnyje buvo gaminami tik plokštiniai kokliai. Į kitų koklių rūšių gamybą, tokių kaip puodyninių ir dubeninių nebuvo orientuotasi. Gali būt, jog šios koklių rūšis nebuvo paklausios tame laikotarpyje.

Atsižvelgus į gamintą produkciją, puodžiai, kurie dirbo šioje vietoje atsižvelgdavo į rinką ir gamindavo kas buvo paklausiausia. Kadangi buvo gaminami įvairūs keramikiniai dirbiniai, galima spėti, jog šioje dirbtuvėje galėjo dirbti keli meistrai. Galėjo būti, kad vieni amatininkai gamino stalo indus bei kitus smulkius dirbinius, o kiti specializavosi plokštinių koklių gamyboje. Iš rastų koklių matricų galima teigti, kad minėti kokliai buvo gaminami šiose dirbtuvėse. Manoma, kad šie gaminiai buvo daromi aukštesnio luomo gyventojams. Puodžių dirbtuvėse kokliai buvo gaminami įvairiaspalvėmis glazūromis, tai leidžia spręsti, kad tokių klientų buvo bent keturi, kurie priklausė turtingesnių miestiečių luomui. Taigi šie meistrai gamino kokybišką produkciją, kuri tenkino aukštesnio luomo atstovus ir turėjo gerą vardą mieste, bei jį išlaikė pakankamai ilgą laiką - nuo XVI a. antrosios pusės iki XVII a. vidurio. Sklype taip pat buvo rasta stambaus nominalo monetos, kurios galėjo čia atsirasti neatsitiktinai, o tai leidžia teigti, jog šiose puodžių dirbtuvėse XVII a. antrojoje pusėje buvo atsiskaitoma stambiomis monetomis, kurių minėtų laikotarpių trūko vietinėje apyvartoje.

Tačiau XVII a. viduryje, manoma, kad tai galėjo įvykti 1655 metais, sklypo šiaurinėje dalyje esanti stačiakampė krosnis, dėl neaiškių priežasčių tapo nebenaudojama. Spėjama, kad ši keramikos išdegimo krosnis sugriuvo ir praėjus maskvėnų okupacijai nebuvo reikalo ją atstatinėti, todėl, kad miestas po šio įvykio tapo apytuštis. Taip pat tuo pačiu

⁴⁹ Kvizikevičius L., Sarcevičius S., 2004 m. tyrinėjimai Vilniuje, Malūnų gatvėje 4, Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2010 metais, 2011, Vilnius, p. 445-448

laikotarpiu kilusi infliacija bei gerų atsiskaitymo priemonių trūkumas gerokai sumažino buitinės ir statybinės keramikos gaminių poreikį. Dėl šių įvykių amatininkai perėjo prie mažesnių ir ekonomiškesnių puodų degimo krosnių. Taip pat verta paminėti, jog šios mažesnės krosnys sugeba geriau išdegti gaminius, padaryti mažiau broko bei pats gaminimo procesas užtrunka daug trumpiau, negu dirbant su didesnėmis krosnimis. Dėl to nenuostabu, kad pietinėje sklypo dalyje po XVII a. vidurio sunkumų, kuriuos patyrė miestas, pradedama statyti mažesnio darbinio tūrio krosnis. Kadangi šios krosnys buvo naudojamos ilgą nepertraukiamą laikotarpį, jos gana greitai sugriūdavo. Taip pat šias mažesnes krosnys greičiau sugriaudavo, tačiau sugriuvus tai krosniai šalia jos būdavo statoma kita, panaudojant pastarosios sienų liekanas.

Taigi šie duomenys leidžia manyti, kad XVII a. antrojoje pusėje (turbūt ir XVIII a. pradžioje), šiame tiriamajame plote buvo pastatytos bei perstatytos keturios keramikos degimo krosnys. Sprendžiant iš plotų 1 ir 2 stratigrafijos galima teigti, kad prieš įsikuriant puodžiam šiame sklype nebuvo tankaus užstatymo. Ištirto kultūrinio sluoksnio sudėtis parodo, kad amatininkai įsikūrė tuščioje ar beveik tuščioje vietoje. Ankstesnių tyrimų metu (2002 m. tyrėjas E. Butėnas⁵⁰) gretimame sklype, Užupio g. 10/ Malūnų g. 2 žinoma, kad šiame sklype dirbo juvelyras ir kauladirbis, tai pat buvo rastas keramikos degimo krosnies padas. Šių tyrimų metu buvo aptikta gausa buitinės keramikos. Daugiausia XVI viduriu – XVII a. datuojamos puodyninių ir plokštinių koklių broko. Iš kurių ypatingai gausu buvo deformuotų puodyninių koklių. Tačiau tuo pačiu laikotarpiu egzistavusios dirbtuvės buvo prastesnės ir veikė trumpiau. Tokią amatininkų gausą šioje vietoje lėmė daugelis dalykų, iš kurių vienas svarbesnių galėjo būti netoli slūgsantys molio klodai, esantys prie Bekešo kalno į rytus nuo esančių puodžiaus dirbtuvių.

⁵⁰ Butėnas E., Archeologiniai tyrinėjimai Vilniuje, Užupio g. Nr. 10/Malūnų g. Nr. 2, Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2002 metais, 2002, Vilnius, p. 181-182.

Archeologiniai tyrinėjimai Malūnų g. Nr. 6 sklype

Šioje vietoje tyrimai vyko tais pačiais 2004 m. Juos atliko L. Kvizikečius ir S. Sarcevičius⁵¹. Buvo ištirtos trys perkastos, o bendras tyrimų plotas sudarė 394,75 m². Pirmojo ploto rytinėje dalyje buvo aptiktas stačiakampio formos rūsys, kuris buvo sudarytas iš dviejų patalpų su švieslangiais. Rūsio ilgis buvo apie 10 m ir 4,5 m plotis. Rūsys buvo užpildytas griuvenomis. Jas panaikinus išaiškėjo, kad rūsio sienos buvo pastatytos iš raudonos spalvos plytų ir akmenų, rištų kalkėmis. Atsidengus patalpų grindys paaiškėjo, kad jos buvo išgrįstos netašytais akmenimis. Žemiau buvo rastos medinės lentų grindys, kurios dar buvo prieš akmenines. Šis rūsys buvo statytas XVII a. antrojoje pusėje ir užverstas XVIII a. pabaigoje – XIX a. pradžioje.

Nutolus apie 1,5 m. nuo rūsio antrosios patalpos šiaurės vakarinio kampo į vakarus buvo aptiktos dvi keramikos degimo krosnelių liekanos. Krosnelė, kuri buvo ankstyvesnė turėjo apvalia apie 1 m skersmens išdegimo kamerą. Jos sienų likučių nebuvo rasta. Šalia jos buvo pastatyta nauja stačiakampio formos keramikos degimo krosnelė iš pastarosios krosnelės liekanų (*Žiūrėti priedą Nr. 11*). Naujosios krosnies sienos buvo pastatytos iš raudonų plytų su pirštų braukomis, kurios surištos moliu. Šio krosnelės datuojamos XVI a. trečiu ketverčiu. Sprendžiant iš aplink jas rasto gamybinio broko, pavyzdžiui, koklių matricų fragmentų bei lovinio koklio su meluzinos atvaizdu.

Taip pat tyrimų metu buvo rasti įvairiam laikotarpiui priklausančių medinių ir pusiau mūrinių konstrukcijų likučių. Tarp aptiktų krosnelių buvo rastos rūsio sienos, kurios datuojamos XVII a. antrąją pusę bei apie 2 m² dydžio ūkinės duobės kontūras su sienomis, kurios buvo iškaltos medinėmis lentomis. Netoli vėlyvesnės krosnelės, piečiau, buvo aptikta 1,8x1,6 m dydžio, stačiakampio formos, sutręsusių lentų dėžė, kuri buvo naudota XIX – XX a. ekskrementų utilizavimui. Kiek nutolus nuo šios dėžės į vakarus buvo atidengtas stačiakampio formos mūrinis sandėliukas. Jis buvo 2,2 m ilgio ir 2 metro pločio, orientuotas rytų – vakarų kryptimi. Pagal rastus radinius šio statinio viduje, jis buvo datuotas XIX antra pusė – XX a. pradžia. Šiaurinėje sklypo dalyje buvo aptiktos dar poros medinių konstrukcijų liekanos, pietinėje pusėje – dar vieno tualetu bei medinio šulinio likučiai.

⁵¹ Kvizikečius L., Sarcevičius S., 2004 m. tyrimai Vilniuje, Malūnų gatvėje 6, Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2010 metais, 2011, Vilnius, p.448-451

Per tyrimus surinkta 3848 vienetai radinių. Buitinės keramikos fragmentų tarp šių radinių buvo daugiausiai (*Žiūrėti priedą Nr. 12*). Tarp jų buvo nustatyta 14 indų rušių. Iš jų apie 80% sudaro puodų duženos. Daugiausia aptikta XVI a. antrosios pusės brokuotos produkcijos gaminių liekanos. Didžiąją dalį individualių radinių sudaro metalo dirbiniai, kurie datuojami XIV – XIX a. Tyrimų vietoje rastos monetos datuojamos XVII a. antrąją pusę – XX a., iš jų daugiausia buvo aptikta variniai šilingai bei jų klastotės, kurios buvo gaminamos Jono Kazimiero valdymo laikotarpiu. Vieni retesnių radinių – koklių matricų dalys, datuojamos XVI a. antrąją pusę.

Taigi remiantis tyrimų rezultatais, galima teigti, kad šiame sklype pradėta kurtis ne anksčiau kaip XIV a. pabaigoje – XV a. Anot tyrėjų L. Kvizikevičiaus ir S. Sarcevičiaus⁵² galima išskirti kelis šio sklypo raidos etapus. Iki isikuriant amatininkams šioje vietoje ji buvo labai menkai apgyvendinta. Tai apie XIV a. pabaigoje – XV a. pirmojoje pusėje ši teritorija pradėta užstatinėti neaiškaus dydžio statiniais bei atsirado pirmųjų žmogaus veiklos požymių. Tai atsispindi pietinėje pirmojo ploto dalyje ties antro ploto riba link pietų pusės nuo tirtos vietos atsiradusi atliekų utilizavimui skirta duobė. Praėjus kuriam laikui apie XVI a. vidurį ar šio amžiaus trečiajame ketvirtyje rytinėje sklypo pastatyta maža siekianti iki 1 m² skersmens krosnelė, kuri buvo skirta keramikos gaminiams išdegti su apvalia kamera. Atsižvelgiant į čia pagamintų koklių tipą, juos gaminti pradėta apie XVI a. vidurį. Anot tyrėjų šioje vietoje pradėjo veikla amatininkai iš Šv. Mykolo g. uždarius tenais buvusias amatininkų dirbtuves. Gali būti, kad pasitraukus iš minėto sklypo meistrams buvo suteikta esanti miesto pakraštyje ir mažai apgyvendinta teritorija, tuo pačiu netoli šios vietos buvo molių klodai.

Praėjus kuriam laikui pirmoji apvali keramikos išdegimo krosnelė buvo demontuota. Šalia jos pastatyta didesnė kameros darbinį turį turinti krosnis. Ji buvo stačiakampio formos ir jos plotis siekė apie 2 m². Atsižvelgiant į šios krosnies, jos aplinkoje rastus gaminius ar jų atliekas bei stratigrafiją, leidžia teigti, kad pastaroji naudota XVI a. trečiajame ketvirtyje ar XVI a. pabaigoje. Vėliau pastoviai augant visuomenės poreikiams bei išaugus gamybai krosnis nebeatitiko jai keliamų reikalavimų ir ja buvo nustatyta naudotis, tačiau gali būti, kad dėl intesyvaus naudojimo pastaroji galėjo sugriūti. Per statybos darbus, kurie prasidėjo XVII a. antrojoje pusėje, sklypo rytinėje pusėje buvo pastatytas mūrinis arba pusiau mūrinis pastatas kartu su mūriniu rūsiu. Jis buvo pertvarkomas ir čia stovėjo iki XVIII a. pabaigos – XIX a.

⁵² Kvizikevičius L., Sarcevičius S., 2004 m. tyrimai Vilniuje, Malūnų gatvėje 6, Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2010 metais, 2011, Vilnius, p.448-451

pradžios. Pastarojo kiemas buvo išgrįstas akmenimis su latakais vedančiais link Vilnios pusės. Nauji statiniai atsirado XIX a. perplanavus aplink ir šį sklypus.

Šiose amatininkų dirbtuvėse XVI a. antrojoje pusėje buvo gaminami kokliai bei buitinė keramika. Iš rastų brokuotų gaminių taupyklių skirtų smulkioms monetoms, keptuvių, dubenų, puodų ir kitų dirbinių fragmentų, leidžia teigti, kad šie buitinės keramikos gaminiai šiose dirbtuvėse ir buvo išdegami.

Archeologiniai tyrinėjimai Malūnų g. Nr. 4, 6, 6A sklypuose

Tyrimai sklypuose Malūnų g. 4,6 ir 6A vyko 2008-2009 metais⁵³. Juos atliko archeologai R. Jonaitis ir I. Kaplūnaitė. Jų metu turėjo būti ištirtas 590 m² plotas, tačiau dėl kilusios krizės tais metais buvo ištirta tik 200 m² (*Žiūrėti priedą Nr.13*). Rytinėje sklypo dalyje buvo ištirti antras ir trečias plotai. Jų dydis 11 ir 18 m². Čia kultūrinis sluoksnis buvo 2 m storio. Pastarasis datuotinas XVII-XX a. Keramikos degimo krosnies liekanos su jos aplinkoje buvusiais brokuotais keramikos fragmentais, buvo aptikti antrajame plote.

Taip pat sklype buvo atliekami žvalgomieji tyrimai pirmajame plote, kuris buvo pastato viduje. Šurfai kasti pastato kolonų vietose. Iš viso pastate iškasti 8 šurfai, kurių dydis buvo 2x2 m ir sudarė bendrą 32 m² plotą. Prieš vykdant archeologinius tyrinėjimus iš pastarojo pastato vidaus buvo pašalintas iki 1 m. siekiantis statybinių atliekų sluoksnis. Vykdam šalinimo darbus 0,6-07 m gylyje buvo aptiktos XIX a. mūrinės konstrukcijos bei grindinių liekanos. Pašalinus minėtus fundamentus, tyrimai buvo pratęsti. Ištyrus šurfus juose fiksuojamas iki 1,7 m storio siekiantis XVI-XX a. kultūrinis sluoksnis.

Toliau vykdant tyrinėjimus buvo ištirtas 6 m² dydžio plotas, kuri buvo šalia pirmojo ploto pietinio pamato. Pasiekus 1,8 m gylį buvo atidengti mūrinio statinio liekanos. Aukščiau pastarųjų buvo užfiksuoti tamsiai pilkos žemės su griuvenomis supiltiniai sluoksniai. Atlikus architektūrinę analizę buvo išsiaiškinta, kad tai greičiausiai buvo ūkinės paskirties pastatas. Jis datuojamas XVIII-XIX sandūra.

Ketvirto ploto tyrimai buvo atliekami tarpuvartėje. Šis plotas užėmė 15 m². Jame buvo fiksuojamas 2,6 m siekiantis kultūrinis sluoksnis. Jis datuotinas XVI a. pabaiga – XX a. Šio sluoksnio apatiniame horizonte buvo aptikta nedidelis kiekis buitinės keramikos fragmentų. Taip pat šioje sklypo tyriamojoje dalyje buvo aptikti du grindiniai, kurie datuojami XIX ir XVII a.

Tiriant sklypo centrinę dalį buvo ištirti trys plotai A, B, C, jų bendras plotas 50 m². Tyrimų metu buvo fiksuojamas 3 m storio kultūrinis sluoksnis. Jis datuotinas XIV a. pabaiga – XX a. Čia buvo atidengti mūriniai arkiniai bei juostiniai pastato pamatai. Šie mūriniai fragmentai datuojami XVIII a., o šalia jų buvo aptiktas tamsiai pilkos žemės sluoksnis su to pačio laikotarpio datuotinomis statybinės ir buitinės keramikos radiniais.

⁵³ Jonaitis R., Kaplūnaitė I., Tyrinėjimai Malūnų g. 4,6,6A, Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2008 metais, 2009, Vilnius, p. 404-406

Atliekant tyrimus šiluminės trasos vietoje buvo ištirtas 68 m². Įsigilinus žemiau trasos buvo aptiktas suardytas kultūrinis sluoksnis su pavieniais buitinės keramikos fragmentais, kurie datuoti XVI-XX a. Grindinys, kurio dydis 4x4,7 m buvo aptiktas pietvakarinėje šiluminės trasos dalyje. Šalia jo iš pietininių bei vakarinių kraštinių buvo rasti mediniai rąstai, kurių skersmuo siekė nuo 7 iki 11 cm. Anot tyrėjų šios struktūros buvusios laikinos pašiūrės liekanos, kuri galėjo priklausyti tam pačiam laikui kaip ir krosnių statybos laikotarpis (XVI-XVII a). Vykdamas archeologinius tyrinėjimus, paraleliai buvo atkastos 2004m. tyrinėjimų metu aptiktos 2 krosnys, iš kurių viena taip ir liko užkonservuota, o kita buvo išardyta.

Archeologiniai tyrinėjimai Malūnų g. Nr. 4, 6 sklypuose

2014 m. detalieji archeologiniai tyrinėjimai buvo vykdomi Malūnų g. Nr. 4 pastato pamatų šiaurinėje pusėje. Tyrimus atliko V. Veževičienė ir G. Rackevičius⁵⁴. Ištirtas 125 m² plotas. Valant rūsių pavadintais A, B ir C liekanas, vertingas kultūrinis sluoksnis nebuvo aptiktas. Taip pat buvo atidengtos 2004 m. tyrimų metu užpiltos pamatų liekanos, datuojamos XVIII a. antra puse – XIX pradžia. Vakarinėje pastato dalyje buvo detaliai ištirtas 85 m² plotas. Čia aptiktas XVI – XXI a. datuojamas kultūrinis sluoksnis, kurio storis siekė nuo 3 m iki 4,3 m. Aptikta virš 500 vienetų radinių. Seniausiai datuojamame XVI a. kultūriniame sluoksnyje buvo aptikta tik nedidelis kiekis XV a. datuojamų buitinės keramikos fragmentų.

Tęsiant tyrimus 2015 m. Malūnų g. 4 rytinėje namo dalyje buvo ištirtas 340 m² plotas⁵⁵. Kultūrinis sluoksnis buvo nuo 3,5-4 m storio. Jis datuojamas XV a. antrąja puse – XXI a. Jame aptikta beveik 1600 vienetų radinių, datuojamų XV-XIX a.

Kasant C rūsyje buvo aptikta keramikos degimo krosnis (*Žiūrėti priedą Nr. 14*), kuri datuojama XV antrąja puse. Pastarąja buvo naudotasi iki XV a. pabaigos – XVI a. pradžios. XVIII a. pabaigoje – XIX a. pradžioje krosnies viršus buvo antrą kartą apardytas. Keramikos degimo krosnyje buvo išdegami puodyniniai kokliai. Atliekant tyrimus buvo aptikta pavienių brokuotų šių koklių. XVI a. datotinių radinių krosnies viduje aptikta nebuvo. Šalia jos buvo aptiktas XV a. antrosios pusės datuojamas sluoksnis kartu su buitinės keramikos fragmentais.

Vidiniame sklypo kieme buvo aptikta XVI a. viduriu – antrąja puse datuojama keramikos degimo krosnis. Tačiau sunku pasakyti kokia buvo jos paskirtis, nes vidinės krosnies sienų plytos buvo nedeformuotos. Vykdam tyrimus F patalpoje atidengti dviejų krosnių padų liekanos. Viena iš jų ankstyvesnė ji datuojama XVI a. pabaiga – XVII a. pradžia, vėlyvesnė krosnis – XVII a. Ankstyvesnės krosnies aplinkoje buvo aptikta gana daug dubeninių koklių fragmentų. Taip pat netoliese buvo aptikta dar viena XVII a. datuojama keramikos degimo krosnis. Šalia minėtos krosnis buvo aptikta plokštinio koklio matricos fragmentas. Šiame sklype daugiausiai krosnių buvo sugriauta XVII a. ir XVIII a. antrojoje pusėje – XIX a. pradžioje per pietinės namo pusės statybas.

⁵⁴ Veževičienė V., Rackevičius G., Malūnų gatvė 4, 6 Vilniuje, Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2015 metais, 2016, Vilnius, p. 415-427

⁵⁵ Ten pat.

Malūnų g. 4 žemiau namo sklypo paviršiaus atliekant tyrimus buvo rastas XVII a. antrosios pusės plokštinio koklio dalis. Jis rastas XVIII a. sluoksnyje. Koklis buvo stipriai deformuotas ir aptiktas keramikos degimo krosnyje. Pagal tai galima teigi, kad ši vieta veikė ir per maskvėnų okupacija, o galbūt ir vėliau.

Malūnų g. 6 sklypo kieme demontavus ten stovėjusį kraną, jo vietoje buvo atliekami archeologiniai tyrimai. Jų metu buvo ištirtas 7 m² dydžio plotas. Jame buvo aptiktos 2004 m. tyrinėtų krosnių liekanos, kurios datuojamos XVI a.⁵⁶. Aptikus keramikos degimo krosnies fragmentus paaiškėjo, kad šie per dešimt metų smarkiai sunyko. Viena iš krosnių, kuri buvo šiaurinėje ploto dalyje, buvo visiškai sunaikinta grunto kasimo darbų metu, kuriuose archeologas nedalyvavo. Pietinėje ploto pusėje 4 m² buvo aptikta anksčiau tyrinėta krosnis K1. Atidengta dalis krosnies pado bei dalis pietinės sienos. Deja, aišku tik iš 2004 m šios vietos tyrinėjimų, kad atidengta krosnis buvo stačiakampio formos ir orientuota rytų – vakarų kryptimis. Per praėjusius dešimt metų nuo pirmųjų tyrimų krosnies sienos ir arkų fragmentai neišliko. Pietinė dalis sienos dalis, kuri išliko per minėtus metus, buvo sumūryta iš rausvos spalvos plytų. Jos tarpusavyje rištos rausva molio mase. Atidenginėjant keramikos degimo krosnies K1 padą buvo aptikta dubeninių koklių datuojamų XVI a. bei buitinės keramikos, kuri datuotina tuo pačiu laikotarpiu. Didžioji dalis šių rastų radinių buvo pažeisti aukštos temperatūros.

K1 krosnis buvo pastatyta nuardžius žemiau aptiktos krosnies K2 viršutinę dalį. Keramiko degimo krosnies K2 buvo išlikusi tik vakarinė dalis, ji buvo pasagos formos. Ji buvo sumūryta iš rusvų gotikinių ir renesansinių plytų. Prie pietinės krosnies sienos buvo aptikti prie jos primūryti akmenys rišti moliu. Plytos rasto krosnies viduje buvo pažeistos aukštos temperatūros. Šalia K2 krosnies buvo aptikta buitinės keramikos, puodynų koklių datuojamų XVI a. bei rasti du plokštiniai kokliai datuojami XVI antru ketvirčiu. Taip pat buvo rastas puodo fragmentas, datuojamas XV a. antrąja puse.

Taigi sprendžiant pagal vienintelį XV a. puodo fragmentą, galima manyti, kad ankstyviausias kultūrinis sluoksnis šalia krosnių pradėjo formotis XV a. antrojoje pusėje – XVI a. pradžioje, tačiau vėlesniu laikotarpiu jis buvo sunaikintas.

⁵⁶ Ten pat.

Sprendžiant iš technologijų, naudotų medžiagų statybai bei stratigrafijos, tyrėjai mano, kad ši krosnis galėjo būti pastatyta XVI a. antrajame ketvirtyje. Taip pat šį teiginį pagrindžia rastas plokštinis koklis datuojamas tuo pačiu laikotarpiu.

Archeologiniai tyrinėjimai Šv. Mykolo g. Nr. 8 sklype

Tyrimai Šv. Mykolo g. Nr. 8 buvo atlikti 1996 m. jiems vadovavo archeologas G. Gendrėnas⁵⁷. Kasimo darbai vyko patalpose. Archeologinių tyrimų metu buvo ištirtas 70 m² plotas. Jų metu buvo nustatytas 4,2 m storio siekiant kultūrinis sluoksnis.

Atliekant šiuos tyrimus buvo aptiktos pastato vėlyvesnio ir ankstyvesnio laikotarpio grindys. Atsidengus jas paaiškėjo pirminis patalpų išplanavimas. Aptikta buvusio židinio vieta, dūrų, krosnies ir virtuvės vietos. Žemiau ankstyviausių grindų rastos sunaikintos gaisrų dviejų ankstesnių medinių pastatų liekanos. Tarp jų liekanų buvo aptikta molio aslos ir koklių krosnys. Rasti buitinės keramikos fragmentų bei krosnių koklių, kurie datuojami XVI a. pirmąja puse – XVI a. viduriu.

Keramikos degimo krosnys buvo sugriautos, statant vėlyvesnį medinį pastatą iš dviejų minėtų. Po šių statybų išliko tik dviejų keramikos degimo krosnių liekanos. Šalia minėtų krosnių buvo aptiktos prieduobės bei akmenimis grįstas grindinys. Netoli krosnių buvo aptikta koklių ir buitinės keramikos, kuri buvo gaminta šiose dirbtuvėse. Šie radiniai datotini XV a. pabaiga – XVI a. pradžia. Iki pastatant krosnis sklype buvo aptiktas nuo 0,4 m iki 1,2 m storio siekiantis kultūrinis sluoksnis, kuris datuojamas pagal jame rastų kaulo, metalo ir keramikos dirbinius XIV a. – XV a. Taip pat šiame sluoksnyje aptikta medinių pastatų liekanų.

⁵⁷ Gendrėnas G., 1996 metų tyrinėjimai Vilniuje, Šv. Mykolo g. Nr. 8, Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1996 ir 1997 metais, 1998, Vilnius, p. 374-375

Archeologiniai tyrinėjimai Vingrių g. Nr. 3A, 5A sklypuose

Vingrių gatvės 3A sklype 2013 m. Tauras Poška atliko žvalgomojus ir detaliuosius archeologinius tyrimus. Pirmuoju tyrimu etapu iškasti 4 žvalgomieji šurfai, viso 16m² ploto. Antruoju etapu vykdyti detalieji archeologiniai tyrimai ir ištirtas 841m² plotas⁵⁸. Šalia esančiame sklype Vingrių g. 5A ištirti trys papildomi šurfai, 12m² plotas. Iš istorinių šaltinių žinoma, kad teritorija tarp Trakų ir Vingrių gatvių buvo tankiai apstatyta mediniais ar pusiau mūriniais pastatais jau XVI a. antroje pusėje, daugiausiai iš Pylimo gatvės pusės. Iš ankstesnių aplinkinių sklypų tyrinėjimų žinoma, kad anksčiausiai datuojami XVI a. sluoksniai.

Žvalgomųjų tyrimų metu Vingrių g. 3A sklype nustatyta, kad kultūrinio sluoksnio storis yra iki 3,2 m. Detaliųjų tyrimų metu sklype iškasti 6 plotai numatyto statyti pastato vietoje. Išskirti trys kultūrinio sluoksnio horizontai: pirmasis, XX a. formuojant sklypą susidaręs maišytas sluoksnis siekiantis 1- 1,8 m gylį, antrasis pasiektas 1,5-1,8 m datuojamas XVIIIa., jame rasta XVI-XVIIIa. radinių (buitinės keramikos, koklių). Apatinis horizontas pasiektas 2,2-2,4 m. gylyje ir tęsiasi iki žemio, šis sluoksnis datuotas XVIa. pabaiga – XVIIa., žemyje fiksuotos ūkinės duobės ir buvusio užstatyto liekanos. Tyrimų metu, plotuose 1 ir 2 rastos dviejų keramikos krosnių liekanos.

Pirmoji krosnis pagal aplinkui rastus radinius nustatyta, kad buvo statybinės keramikos krosnis. Ją supo gausus apdegusių plytų ir statybinių griuvenų sąslavynas. Plote Nr. 2, žemyje apdegusių plytų tai pat molio su degėisiais plotas, darbų metu surastas gamybinės keramikos degimo krosnies fragmentas orientuotas V-R kryptimi. Krosnies paviršiuje rasti keli XVI-XVII a. keramikos fragmentai, krosnis datuojama XVII a. pradžia – viduriu. Surasta krosnies dalis buvo požeminė, įkasta iki 60-70 cm gylio. Ši dalis mūryta iš plytų ir akmenų, surištų moliu. Krosnies statybai naudotos plytos buvo 24-26x12 – 14x9-10 cm dydžio, didžioji dalis su braukomis.

Tyrimų metu surasti 1988 m. vykdytų tyrimų radiniai, gausiai rasta XVI a. pabaigos – XVIII a. pradžios buitinės keramikos. Tiesa, sunku pasakyti ar šie tyrimų rezultatai leidžia įvardinti antrąją krosnį kaip puodų degimo krosnį.

⁵⁸ Poška T., Vingrių gatvė 3A, Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2013 metais, 2014, Vilnius, p. 374-378

2013 m. žvalgomųjų tyrimų metu suradus kultūrinį sluoksnį, 2014 m. Tauras Poška vykdė detaliuosius tyrimus ir Vingrių g. 5A sklype⁵⁹. Iš viso detaliai ištirtas 735 m² plotas. Tyrimų metu iškasti keturi plotai. Jų metu nustatyta, kad kultūrinio sluoksnio storis kaip ir Vingrių g. 3A sklype siekia 3,2 m storį. Detaliųjų tyrimų metu surasta XVI-XX a. datuojamų radinių. Kaip ir Vingrių g. 3A sklype, išskirti trys kultūrinio sluoksnio horizontai ir 1,9 m gylyje rasta buitinės keramikos degimo krosnelės, datuojamos XVII a. antrąja puse, liekanos.

Pirmosios keramikos degimo krosnelės fragmentai aptikti plote 1, jos išlikusi tik apatinė dalis (*Žiūrėti priedą Nr.15*), pado dydis – 70x52 cm. Apatinė dalis buvusi įkasta į žemę. Krosnis buvo mūryta iš pusplyčių surištų moliu ir orientuota PR-ŠV kryptimi. Krosnies viduje ir aplink ją rasta XVI a. pabaigos – XVII a. buitinės keramikos ir plokštinių koklių fragmentų.

Tyrimų metu trečiajame plote tai pat rastos dviejų kalkių degimo krosnių liekanos. Krosnių datavimas bei gamyba nesiskyrė nuo puodų degimo krosnelės, tai pat pirmojoje kalkių degimo krosnyje rastas užpildas iš XVI-XVII a. antrosios pusės buitinės keramikos šukių bei XVI a. pabaigos – XVII a. plokštinių koklių su žalia glazūra bei augaliniais ornamentais. Toks pat užpildas rasta ir antrojoje kalkių degimo krosnyje. Galbūt rasti keramikos radiniai buvo išdegami pirmajame plote rastoje keramikos degimo krosnelėje.

⁵⁹ Poška T., Vingrių gatvės 5A Vilniuje krosnys, Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2014 metais, 2015, Vilnius, p. 497-501

Išvados

1. Pagal Vilniaus archeologinę medžiagą galima teigti, kad profesionalios puodų degimo krosnys atsirado kartu su ankstyvosios gotikos keramika XIV pabaigoje -XVI a. pradžioje.
2. Galima išskirti penkias puodų gamybos vietas: Subačiaus g. 11, Malūnų g. 2, 4, 6, Šv. Mykolo g. 8, Klaipėdos g. 7A, 7B ir Vingrių g. 3A, 5A.
3. XVI a. išstumiant amatininkus iš miesto centro į priemėsčius buvo apleistos Šv. Mykolo g. dirbtuvės. Tuo pačiu laikotarpiu pastebėta, kad prasidėjo amatininkų kūrimasis Malūnų g. Dirbtuvės Klaipėdos g. buvo įkurtos pačiame miesto pakraštyje galbūt dėl to jos nebuvo iškeltos, o Vingrių g. dirbtuvės buvo įkurtos XVI a. pabaigoje už miesto sienos ribų. Tuo laikotarpiu Subačiaus g. 11 dirbtuvės jau buvo sunaikintos menamo gaisro.
4. Puodžių dirbtuvių vietos kurias galima susieti su molynais buvo: Malūnų g. prie Bekešo kalno arba Užupio molynų, Subačiaus g. prie Subačiaus (Molio kalno) molyno. Kitas dirbtuves yra ganėtinai sunku priskirti dėl esamo didesnio atstumo nuo molynų. Tačiau tai gali būti nevisiškai tikslu, nes reikia papildomų molio klodų geologinių tyrimų, kad būtų išsiaiškintos tikslesnės molynų ribos ir galbūt šiuo metu nežinomi, bet anksčiau naudotų molio klodai. Bet negalima atmesti galimybės, kad buvo naudoti ir tolimesni molynai.

Šaltinių sąrašas

Archeologinių tyrimų ataskaitos

1. Grišinas V., Vilniaus Šv. Dvasios stačiatikių vienuolyno namai Subačiaus g. 11. 1995 m. archeologinių tyrimų ataskaita. 1995, Vilnius. Lietuvos istorijos instituto archyvas, f.1. b. 2542
2. Kavaliauskas A., Archeologijos tyrimų, atliktų 2002 m Vilniuje, Subačiaus g. Nr. 11, ataskaita, I dalis, 2003, Vilnius, Lietuvos istorijos instituto archyvas, f. 1. b. 4053
3. Raškauskas V., Gyvenamieji namai Vilniuje, Subačiaus g. Nr. 7, 9, 11, 13. žvalgomųjų archeologinių tyrimų ataskaita, 1987, Vilnius, Lietuvos istorijos instituto archyvas, f.1 b. 1441
4. Sarcevičius S., 1996 m. Vilniuje, Subačiaus gt. Nr. 11 vykdytų archeologinių tyrimų (ūkinės duobės preparavimo) ataskaita. 1996, Vilnius, Lietuvos istorijos instituto archyvas f.1. b. 2591

Internetiniai ištekliai

1. Lietuvių kalbos žodynas [<https://www.lietuviuzodynas.lt/zodynas/Puodzius>]

Literatūra

1. Balčiūnas D., Keramikos degimo krosnys Kaune XV-XVI a., Lietuvos archeologija, t.18, 1999, Vilnius, p. 205-220
2. Butėnas E., Archeologiniai tyrinėjimai Vilniuje, Užupio g. Nr. 10/Malūnų g. Nr. 2, Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2002 metais, 2003, Vilnius, p. 181-182.
3. Butėnas E., Archeologiniai tyrinėjimai Vilniuje, Užupio g. Nr. 10/Malūnų g. Nr. 2, Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2002 metais, 2003, Vilnius p. 180-182
4. Čaplinskas R., Vilniaus istorija: legendos ir tikrovė, 2010, Vilnius, p. 80
5. Drėma V., Dingęs Vilnius, 1991, Vilnius, p. 356
6. Gendrėnas G., 1996 metų tyrinėjimai Vilniuje, Šv. Mykolo g.Nr. 8, Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1996 ir 1997 metais, 1998, Vilnius, p. 374-375
7. Jonaitis R., Kaplūnaitė I., Tyrinėjimai Malūnų g. 4,6,6A, Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2008 metais, 2009, Vilnius, p. 404-406
8. Juškaitis, Krosnių tyrimai Trakuose, Žaliosios g. 4, Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2007 metais, 2008, Vilnius, p. 471
9. Katalynas K., Vilniaus plėtra XV-XVII a. , 2006, Vilnius, p. 23, 54,74
10. Kliaugaitė V., Pranckėnaitė E., Zalepūgienė A., Tyrinėjimai Vilniuje, Klaipėdos gatvėje 7A, Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2011 metais, 2012, Vilnius, p. 557-567
11. Kvizikevičius L., Sarcevičius S., 2004 m. tyrinėjimai Vilniuje, Malūnų gatvėje 4, Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2010 metais, 2011, Vilnius, p. 446
12. Kvizikevičius L., Krosnys Gedimino prospekte 23, Vilniuje, Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2017 metais, 2018, Vilnius p.515-516
13. Kvizikevičius L., Sarcevičius S., 2004 m. tyrimai Vilniuje, Malūnų gatvėje 6, Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2010 metais, 2011, Vilnius, p.448-451
14. Lisauskaitė B., Keramikos degimo krosnis Veisiejuose, Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2013 metais, 2014, Vilnius, p.431
15. Poška T., Krosnis Vilniuje, Rasų gatvėje 6, Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2010 metais, 2011, Vilnius, p.451-453
16. Poška T., Klaipėdos gatvė 7B, Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2011 metais, 2012, Vilnius, p. 504-508
17. Poška T., Vingrių gatvė 3A, Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2013 metais, 2014, Vilnius, p. 374-378

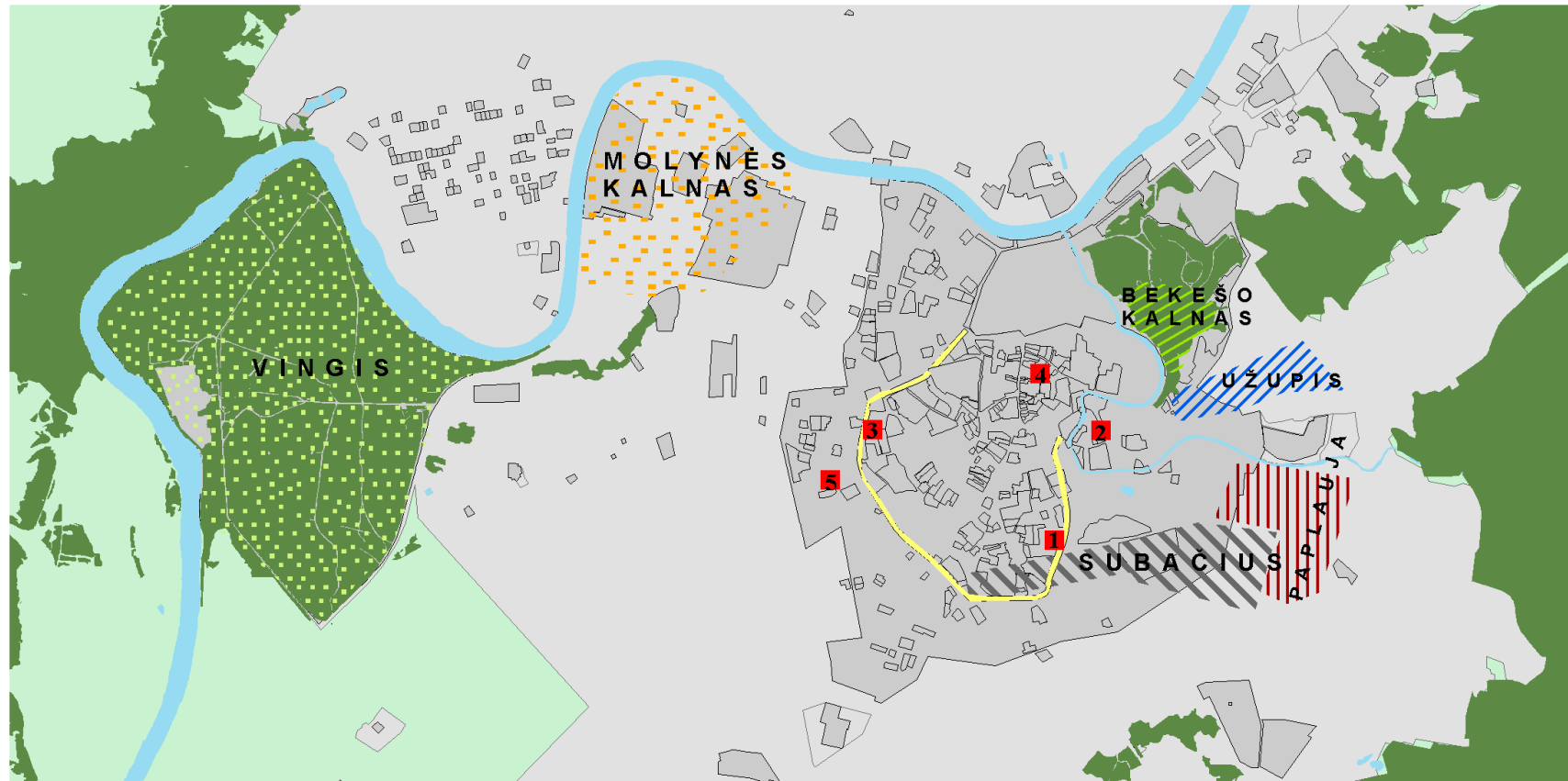
18. Poška T., Vingrių gatvės 5A Vilniuje krosnys, Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2014 metais, 2015, Vilnius, p. 497-501
19. Rackevičius G., Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai Vilniuje, XVI a. koklių rekonstrukcija, XVI a. koklių katalogas, 2012, Vilnius, 61-67 p.
20. Šimėnas V., Strazdas D., Žvalgomieji tyrinėjimai Gedimino pr. tarp Jogailos ir A. Jakšto g., Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2004 metais, 2005, Vilnius p.255-261
21. Vaitkevičius G., Puodininkystės profesionalizacija XIV-XVII a. Vilniuje, Miestų praeitis t.1, 2004, Vilnius, p. 175-276
22. Veževičienė V., Rackevičius G., Malūnų gatvė 4, 6 Vilniuje, Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2015 metais, 2016, Vilnius, p. 415-427

Priedų sąrašas

1. Vilniaus kairiojo kranto molynai ir puodų degimo krosnys. Parengė Švitrigaila Lisis.
2. Vilniaus kairiojo kranto molynai ir puodų degimo bei statybinės keramikos degimo krosnys. Parengė Švitrigaila Lisis.
3. Vilniaus koklių gamybos planas.
4. Subačiaus g. 11 puodų degimo krosnies padas.
5. Subačiaus g. 11 puodų degimo krosnies dalis.
6. Klaipėdos g. 7 A keramikos degimo krosnis K2.
7. Klaipėdos g. 7 B keramikos degimo krosnies fragmentas.
8. Malūnų g. 2/Užupio g. 10 detaliųjų tyrimų situacinis planas.
9. Malūnų g. 4 stačiakampės puodų degimo krosnies fragmentas (2004 m).
10. Malūnų g. 4 apvalios puodų degimo krosnies fragmentas (2004 m).
11. Malūnų g. 6 stačiakampės puodų degimo krosnies fragmentas (2004 m).
12. Malūnų g. 6 aptiktų radinių pasiskirstymas .
13. Malūnų g. 4, 6 ,6A situacinis planas.
14. Malūnų g. 4 C rūsyje rasta puodų degimo krosnis (2015m).
15. Vingrių g. 5A puodų degimo krosnies padas.

Priedai

Priedas Nr. 1

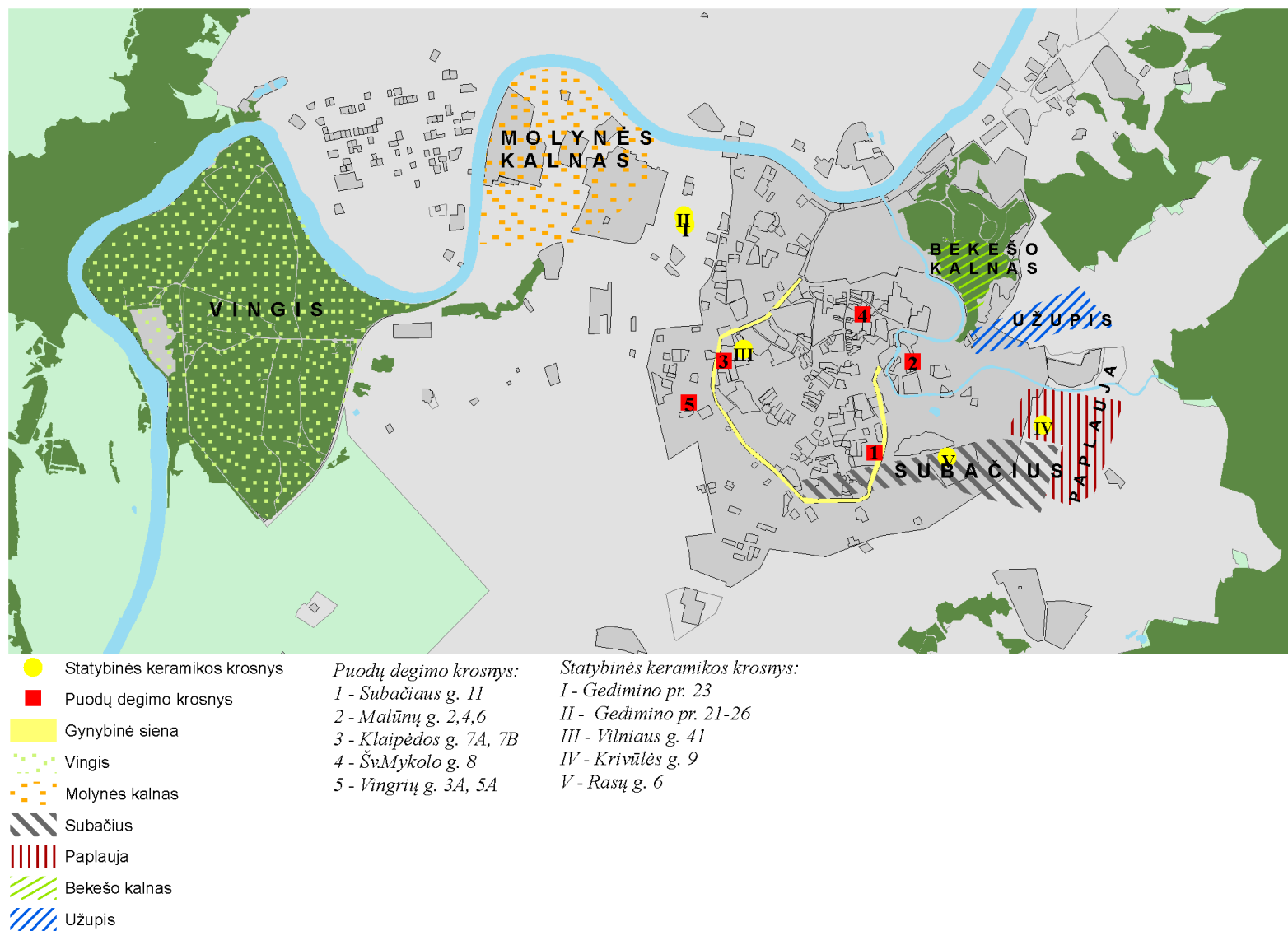

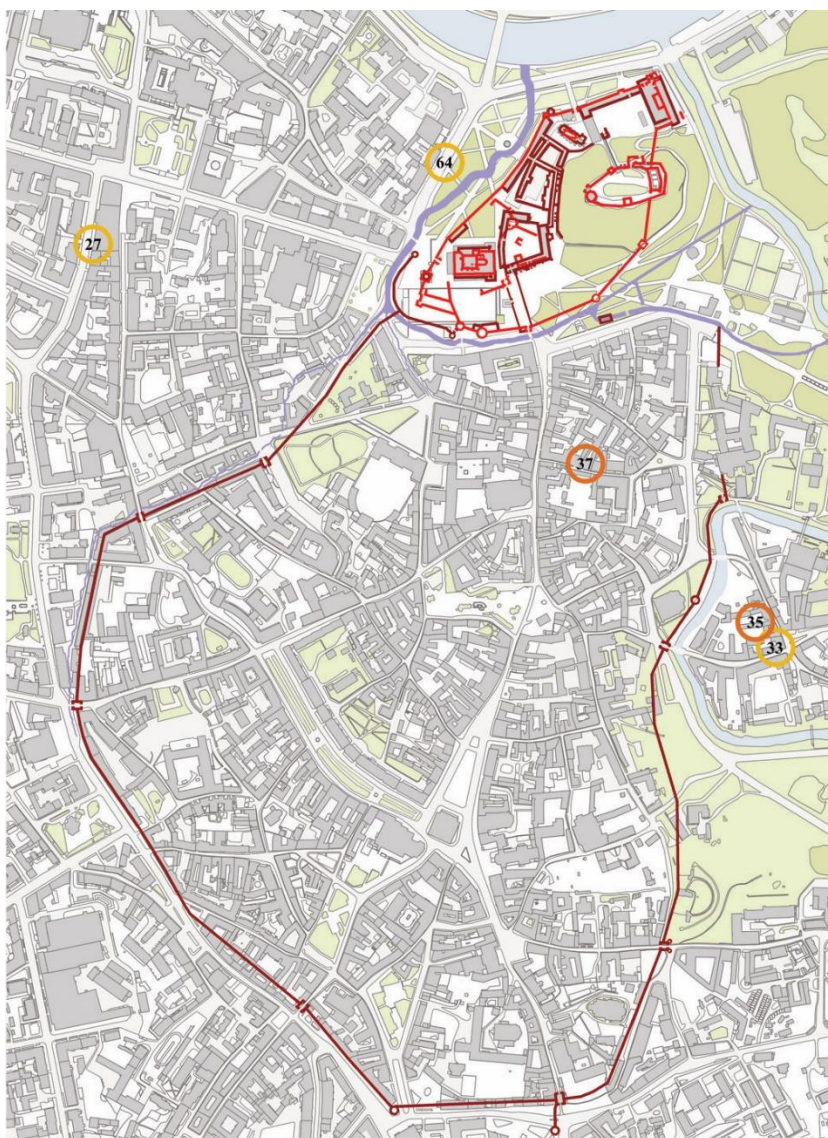
- Puodų degimo krosnys
- Gynybinė siena
- Vingis
- Molynės kalnas
- Subačius
- Paplauja
- Bekešo kalnas
- Užupis

Puodų degimo krosnys:

- 1 - Subačiaus g. 11
- 2 - Malūnų g. 2, 4, 6
- 3 - Klaipėdos g. 7A, 7B
- 4 - Šv. Mykolo g. 8
- 5 - Vingrių g. 3A, 5A

Priedas Nr. 2

51. XVI a. antrojo ketvirčio–vidurio koklių gamybos ir radinių, susijusių su koklių gamyba, radimo vietų schema (sudarydamas schemą naudojausi architekto Roberto Zilinsko atliktu kol kas nepublikuotu Vilniaus miesto mūrinių statinių brėžiniu).

Vilniaus miestas: 30 – Jogailos g. 4, 6; 36 – Malūnų g. 2/10; 38 – Malūnų g. 6, 6A; 40 – Šv. Mykolo g. 8; 68 – T. Vrublevskio g. 6.

Vilniaus pilies didžiojo aptvaro vartai: A – Pilies

Vilniaus miesto gynybinės sienos vartai: B – Bernardinų; C – Išganytojo;

D – Subačiaus; E – Medininkų (Aušros); F – Rūdninkų; G – Trakų,

H – Vilijos (Vilniaus); I – Totorių; J – Šv. Marijos Magdalenos (Šlapieji)

Priedas Nr. 4

Priedas Nr. 5

Priedas Nr. 6

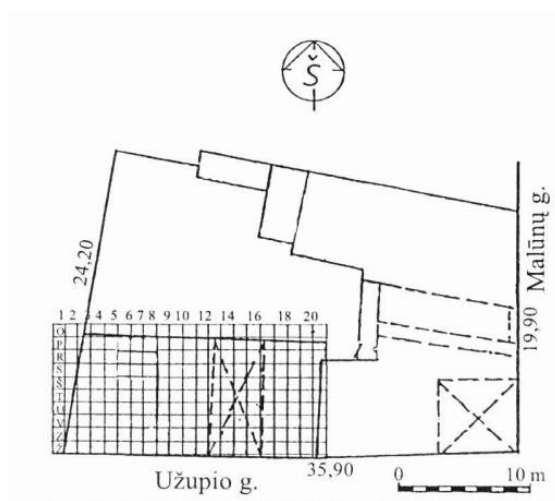
18 pav. Puodyniniai kokliai in situ krosnyje 2 perkasoje 24 iš PV. A. Zalepūgienės nuotr.

Priedas Nr. 7

2 pav. XVI a. pabaigos keramikos degimo krosnies fragmentas plote 5. T. Poškos nuotr.

Priedas Nr. 8

73 pav. Sklypo situacinis planas. I. Keršulytės pieš.
Fig. 73. Situational plan of plot.

Priedas Nr. 9

1 pav. Plote 1 aptiktos XVI a. 4 ketvirčio – XVII a. I pusės keramikos išdegimo krosnies 1 bendras vaizdas iš V. L. Kvizikevičiaus nuotr.

Priedas Nr. 10

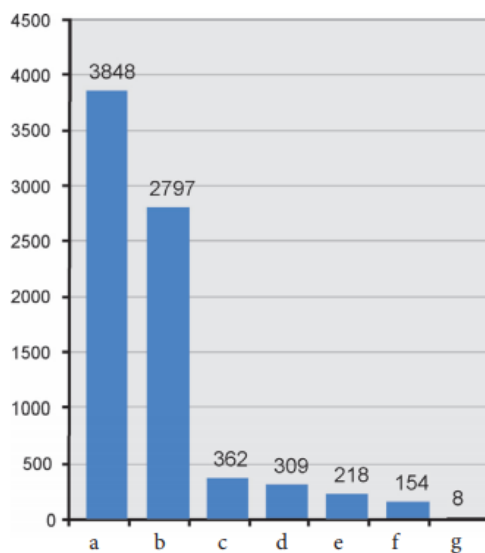
2 pav. Plote 2 aptiktos XVII a. keramikos išdegimo krosnies 1 degimo kameros sienos vaizdas iš Š. L. Kvizikevičiaus nuotr.

Priedas Nr. 11

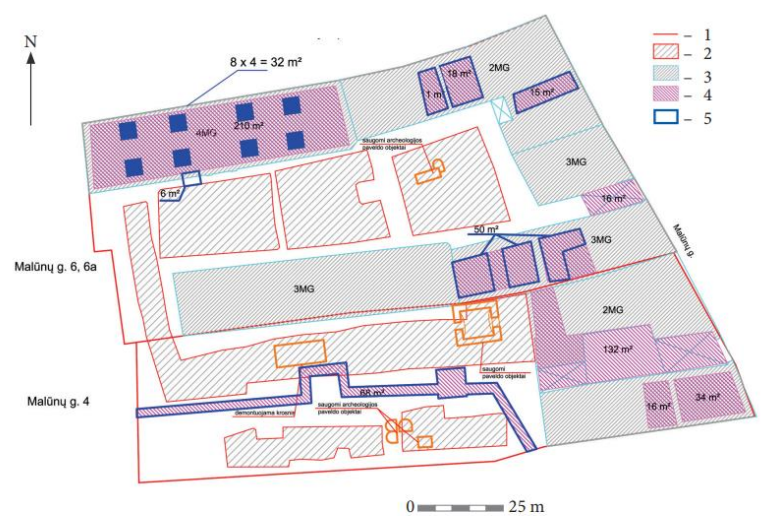
1 pav. XVI a. II pusės keramikos išdegimo krosnelė iš V. S. Sarcevičiaus nuotr.

Priedas Nr. 12

3 pav. Bendra radinių statistikos diagrama: a – iš viso radinių; b – buitinė keramika; c – plokštiniai kokliai; d – monetos; e – individualūs radiniai; f – švininiai antspaudai; g – dubeniniai kokliai. L. Kvizikevičiaus pav.

Priedas Nr. 13

0 — 25 m

1 pav. Sklypuose Malūnų g. 4, 6 ir 6A tyrinėtų vietų planas: 1 – sklypų ribos; 2 – 2004 m. tirti plotai; 3 – sklypų užstatymas; 4 – planuojami tyrimų plotai Malūnų g. 4, 6, 6A, 5 – 2008–2009 m. ištirti plotai. O. Valionienės brėž.

Priedas Nr. 14

11 pav. XV a. II pusės keramikos išdegimo krosnies liekanos. G. Rackevičiaus nuotr.

*1 pav. Plote 1 rasta keramikos degimo krosnelė.
T. Poškos nuotr.*

Summary

Pottery kilns in Vilnius according to the archaeological data

This paper reviews pottery kilns found in Vilnius during archaeological excavations. As of late, in the last decades, the number of archaeological digs in Vilnius has grown exponentially and so did the discoveries. Since 1987 there were found a total of five places of pottery manufacturing that included multiple pottery kilns. Even though archaeological research in Lithuania is evergrowing, there's not much done about surveying not only pottery as a material culture but the places it's manufactured in as well.

Firstly, four main tasks are established in the introduction part of this bachelor's thesis:

1. To identify the most suitable places for pottery manufacturing according to historical sources as well as the known places of clay extraction and to check if this reflects in archaeological data.
2. To name and depict archaeological excavations in Vilnius city during which pottery kilns were found.
3. To discuss pottery kilns and other artifacts related to them found in those excavations.
4. To determine common uses of found pottery kilns and tendencies of their decay.

According to historical sources, all of the craftsmen were pushed out from the city center to its' suburbs in a wake of the 16th century. Furthermore, from research done by archeologist G. Vaitkevičius, it is known that on the left side of river Neris there were six places of clay extraction, but barely one, at Molio hill (Molio kalnas), also known as Subačius, had clay suitable enough for household ceramics manufacturing. In his research, he did not cover the Bekešo hill (Bekešo kalnas) which is noted by archeologists as a place of clay recovery.

In total, there were five places of pottery manufacturing found: Subačius st. 11, Malūnų st. 4, 6, 6A, Šv. Mykolas st. 8, Klaipėda st. 7A, 7B, Vingrių st. 3A, 5A. The earliest of these pottery production center is dated the end of 14th c. – 15th c. at Subačius st. 11.

Archeological finds show, that these pottery kilns were not only used to produce items of household pottery but stove tiles as well. From archaeological data and illustrations

added to excavation reports, it is obvious that these kilns did not stand the challenge of time all too well. They were rebuilt many times due to excessive use and after production in sites was ceased, the kilns were partially destroyed. Some of them were even repurposed as kilns for other practices were built on their remains.